

M E N T O R

DIJAŠKI LIST

XXI.

ŠT. 1-2

V tem zvezku /sodelujejo: Janko
Mlakar ● Dr. Jos. Marinko ● Mojmir
Gorjanski ● S. Kranjec ● Sfinks ●
Silvester Škerl ● Maks Prezelj ●
Dr. I. P. ● Umen ● Janez Logar
● Milan Š. ● Joža Lovrenčič ●
Crassus

Vsebina 1.-2. številke.

	Stran
Janko Mlakar / Spomini	1
† Dr. Josip Marinko / Iz mojega življenja	13
Mojmir Gorjanski / V jesenskem večeru	19
S. Kranjec / Človek in morje	20
Sfinks / Tolmin v noči	24
Silvester Škerl / Ivan Pregelj, ob njegovi pidesetletnici	25
Maks Prezelj / Obisk plinarne	27
Dr. I. P. / Osnovne črte iz šolske književne teorije	30
Umen / Moj prvi honorar	32
Janez Logar / Slovenski slovar, ob desetletnici Pietersnikove smrti	37
Milan S. / Soneti pred maturo	41
Joža Lovrenčič / Sveti Nikolaj	42
Obzornik /	
Nove knjige	45
Naši zapiski	46
Pomenki	47
Popravek	47
Zanke in uganke	48

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. - Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. - Rokopisi se ne vračajo. - Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. - Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Vsak naročnik, naj dobiva list naravnost na svoj naslov ali pa pri poverjeniku, mora poravnati vso naročnino v prvi polovici letnika, sicer ne bo dobil več šeste številke.

Mentor izhaja med šolskim letom vsakega 1. v mesecu. - Izdaja ga konzorcij (odg. prof. Janko Mlakar, Ljubljana, Ilirska ulica 25). - Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. - Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (P. Veit, Vir). - Celoletna naročnina za dijake Din 30.—, za druge in zavode Din 40.—. Posamezna številka Din 4.—. Plačuje se naprej. - Stev. ček, računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. - Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit. 15.— za druge; za Avstrijo: S 4.— za dijake, S 6.— za druge. - Plačuje se po italijanskih, oziroma avstrijskih čekovnih položnicah „Kato-liških misijonov“ v Grobljah pri Domžalah. - Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. - Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. - Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

SPOMINI

JANKO MLAKAR

TRETJI DEL

1. POKLICAN ALI PRISILJEN?

Kadarkoli v šoli deklicam polagam na srce, kaj naj store, da si bodo izbrale stan, v katerega jih Bog kliče, mi vselej očita vest, da nisem storil tako, kakor učim. Nisem molil in prosil Boga za razsvetljenje, tudi nisem vzel v poštev razmer in svojih zmožnosti, marveč sem brez temeljitega premišljevanja stopil čez prag, ki je nad njim zapisano: „Virtuti et Musis“.¹

Vest si tolažim z mislijo, da sem že v gimnazijo šel z namenom, da postanem duhovnik. Občevanje z gospodom Tomažem in njegovimi stanovskimi tovariši je ta sklep v meni vedno bolj utrjevalo, tako, da mi pač ni bilo treba po osmi dolgo premišljevati, kam naj bi se obrnil.

Na novi maši mi je pridigoval brat, ki je takrat „kaplanoval“ v Toplicah. Poudarjal je, da je duhovski stan prvi izmed vseh stanov in najbolj spoštovan. Priznati moram, da mu nisem verjel, čeprav sem sedel v zlatem plašču na častnem sedežu med duhovnimi tovariši in praznično oblečenimi svati, čeprav je name gledala vsa breznška „župa“ s spoštovanjem, kakor ga uživa vsak novomašnik pri našem ljudstvu. Nisem mu verjel in mu danes — še manj verjamem. Da je duhovski stan najvzvišenejši med stanovi, dà, to je za vsakega prepričanega kristjana jasno, da je pa najbolj spoštovan? Mogoče kje drugje, pri nas ne.

Nekoč sem prišel po dolgi pešpoti iz Landecka v Mals. Po svoji stari navadi grem v priprosto gostilno, ki je bila združena z mesarijo. V takih „Gasthof und Fleischhauerei“ si namreč na Tirolskem jako dobro in ceno postrežen. Odkazali so mi prav čedno sobico. Očistim se prahu, slečem turista in se oblečem v „duhovnika“, ki sem ga nosil v nahrbtniku. Sicer se je bil med razno šaro nekoliko pomečkal, vendar sem bil črno in dostojno oblečen, ko sem se napotil v župnišče, da bi se domenil glede sv. maše. Naslednji dan je bila namreč nedelja.

Na stopnicah me sreča gostilničarka in začudeno pogleda, odkod se je ta duhovnik vzel. Jaz ji nisem utegnil razlagati in sem po kratkem „Grüss Gott“ odšel skozi v tistih krajih običajno prostorno vežo v trg.

Ko pridem nazaj, je bil moj nahrbtnik že v lepi veliki sobi. „Oprostite“, se je opravičevala gospodinja, „jaz nisem vedela, da ste duhovnik („Hochwürden“)“. Tudi obedovati me niso pustili v „Gaststube“, ampak so mi postregli v „Gute Stube“, kakor bi bil najmanj kak škof.

In pri nas? Veliko sveta sem tudi v kolarju prehodil, pa se na tujem še nihče ni nad njim spotikal. V Ljubljani sem pa kmalu potem, ko sem bil posvečen, zvedel, da sem „hudičev far“. Nihče ne zmerja uradnika, delavca, obrtnika, rokodelca ali koga drugega zavoljo njegovega stanu; edino le duhovnik je izpostavljen zasramovanju prav zato, ker je duhovnik.

¹ Kreposti in modricam.

Med vojno, ko sem imel težo globoko pod normalom, grem nekega dne po Komenskega ulici. Nasproti mi pride velik, močan mož.

„Ti hudičev far si lahko tako debel, ko cel dan žreš, jaz, revež, pa moram stradati“.

Neki gospod, ki je šel mimo in slišal ta „laskavi pozdrav“, je pogledal njega in mene. Nato se je glasno zasmel. Jaz sem se tudi. Iz „reveža“ bi bil prav lahko naredil dva Mlakarja, pa bi bilo najbrž nekaj kil še ostalo.

Pred leti sem srečal na Ledini večjo gručo delavcev in delavk. Vračali so se z nekega shoda. Možje so me pustili v miru, zato sem pa naletel pri ženskah.

„Glej ga farja,“ se je obregnila velika in široka „ženščina“ obme. „S temi je tudi treba pomesti! . . .“

Takoj nato sem zvedel, na kak način bodo z nami pometali.

„Kadar bomo vse farje pobesili, pa bo dobro,“ je zaklicala neka druga za menoj.

Modri možje se shajajo in premišlujejo, kako bi rešili gospodarsko krizo in odpravili brezposelnost, pa ne najdejo zadovoljivega izhoda. Tista „prijazna“ ženska ga je našla že pred leti. Vse duhovnike pobesite, pa boste imeli na zemlji raj!

Ob žalostnih zaloških dogodkih nisem imel šole. Zato sem ostal previdno doma. Mojega tovariša Kunca, ki je nekoliko obdarjen z obilnostjo života, so razjarjene ženske pognale v beg.

„Le čakaj,“ so kričale za njim, „mi ti navrtamo trebuh!“

Šveda gospod ni bil tako nespameten, da bi bil čakal. Vrtanje trebuha je namreč za njegovega posestnika nekoliko nerodna zadeva.

Otroci so mi tiste dni pripovedovali v šoli, kako so ženske, ko so prišle na Marijin trg, vihtele pesti proti frančiškanskemu samostanu in žugale: „Se golaž bomo delale iz vas!“

Ubogi frančiškani! Pravijo in pišejo, da je treba samostane odpraviti, češ, da redovništvo nič ne koristi človeštvu. No, „mlajši bratje sv. Frančiška“ se lahko s tem tolažijo, da so vsaj za golaž dobri.

So, ki nam prerokujejo svetovno revolucijo. Jaz bi tem „kvaražugonom“ skoraj verjel. Zato pa gledam včasih, ko hodim po ljubljanskih ulicah, kandelabre in ugibam, na katerem bom visel. Morda se pa do takrat še toliko poredim, da bom tudi jaz za golaž dober.

Ugovarjal bi kdo, češ da so slučajji, ki sem jih navedel, le redke izjeme in da je zlasti razumnštvo v občevanju z duhovniki vedno dostojno.

Vsak razumnik in vedno? Ne!

Bilo je še pred prevratom. Neko soboto, precej pozno v noč, pride iz Ljubljane družba turistov v Kamniško Bistrico in zahteva sobo, ki je bila že zasedena. Oskrbnica jim pojasni, da spi v nji duhovnik, ki je prišel zaradi nedeljske službe božje. Komaj to zaslišijo, navale na vrata kakor besni. Razbijali so s palicami po njih in kričali: „Far mora ven! Ven s farjem!“

Svet duhovnika ne mara. Mrzi ga in sovraži.

Moj rajni prijatelj, vojaški superior Jaklič, je veliko občeval s svetom. Po svoji službi je bil navezan na družbo lajikov. Vsak dopust je pa preživel med svojimi duhovnimi tovariši. Znal je delati jako lepe napitnice.

Končal jih je pa navadno z besedami: „Dixit saeculum clero: semper tibi inimicus ero“.²

Res, tudi svetovni razumniki marsikakega duhovnika cenijo, in to celo versko brezbržni, pa ne zaradi njegovega stanu, marveč zavoljo osebnih lastnosti, ki niso z njegovim duhovskim značajem v nikaki zvezi. In še v tem oziru mu včasih škoduje, da je duhovnik. Mislim, da ne trdim preveč, ako pravim, da bi marsikak duhovnik, ki se udejstvuje kot znanstvenik, pisatelj itd., prišel do večje veljave med svetom, če bi ne bil duhovnik.

Prav tako pa tudi rad priznam, da jih je še mnogo, zlasti med našim kmetiskim ljudstvom, ki duhovski stan spoštujejo.

V vročem poletnem času so pobočja Golice jako gladka in se lahko prav prijetno voziš po mehki travi, to pa samo, če imaš — kolar pod vratom. Nekemu mojemu tovarišu so se smilile noge in je zato sedel na gladka tla in se podričal navzdol. Ko ga posestnik tistih tal, ki je tam blizu grabil, zagleda, se takoj spravi nanj z grabljami.

„Le počakaj, ti prekleti škric, jaz ti pokažem travo tlačiti.“

Ko pa prileti k njemu in vidi, da ima „škric“ kolar, zbere obraz v najprijaznejše gube in pravi: „Hvaljen Jezus! Gospod naj se le še naprej podričajo!“

Navzlic temu pa potrjujem rajnemu Jakliču. „Dixit saeculum clero: semper tibi inimicus ero.“

To sem že takrat vedel, ko sem stopil skozi vrata, ki jih stražita v levje kože ogrnjena orjaka.

Morda sem bil pa le poklican ...

Nekega dne se mi je na obligatnem sprehodu odvezal čevelj. Moj tovariš Završnik, zelo čeden fant, me je nekoliko počakal, potem je pa odšel počasi za drugimi bogoslovci. Tu mu prideta nasproti dve gospodični. Ko ga vidita, se jima v srce zasmili, kakor se je zasmilil usmiljenemu Samarijanu tisti, ki je padel med razbojnike.

„Škoda tako lepega fanta! Gotovo ga je mati prisilila, da je šel v semenišče.“

Ta ganljivi izraz sočutja, ki sem ga mimogrede ujel, ko sem hitel za tovariši, sem nesel še gorkega Završniku. Fant se je pristrčno smejal; saj ni imel ne očeta ne matere, ki bi ga silila v „lemenat“.

Take in podobne sodbje so se ob mojem času večkrat slišale, zlasti, ko je šlo za „lepe“ fante. Izrekale so jih navadno gospodične, lepe in nelepe (grdih sploh pri nas ni). Ali so bile krivične? Na to je pač težko prav odgovoriti.

Ne morem tajiti, da je marsikatera mati silila sina v semenišče, ker je želela imeti v hiši mašnika. Vsaka kmetška hiša je bila ponosna na to, če je imela „gospoda“. Ta ponos je izvirал iz žive vere, da je mašnik srednik med Bogom in ljudmi. Včasih so pa take materinske želje izhajale tudi iz nekoliko sebične ljubezni. Mati je slutila, da se bo sin oževal, če se bo posvetil posvetnemu stanu, in da bo potem žena zasedla prvi prostor v njegovem srcu. Ker se s to mislijo ni hotela sprijazniti, ga je silila tja, kjer ji po njenih mislih nihče ne bo jemal sinove ljubezni.

² „Dejal je svet duhovniku: sovražil te bom vedno.“

Zgodilo se je pa tudi, da je vsa družina tiščala fanta v semenišče, to pa iz gole sebičnosti. Vedeli so, da jim njihov Janez ali Jože nikdar ne bo nič dal, če bo šel na „Dunaj“.³ Ako bi pa postal „gospod“, bi vsi „od oltarja“ živeli. „Probatum est“.⁴

V neki gostilni v naročju naših lepih planin sta sedela dva gospodarja, čeprav je bil delavnik. Eden je imel brata duhovnika, drugi pa svaka. Pridno sta praznila kozarce in se hvalila, da „črne krave najbolje molzejo.“

Poznal sem oba, tudi tistega, ki jih je slišal, in „kravi, ki sta dobro molzli“. Prva je bila katehet, druga pa kanonik . . .

Toda, čeprav pride kdo po raznih okoliščinah prisiljen v semenišče, ni nujno, da bi postal „nesrečen duhovnik“. Naš špiritual nam je večkrat rekel: „Če nisi poklican, pa stori, da boš.“ -Zdi se mi, da niso redki, ki dobe še le tekom teologičnih študij poklic.

Moj tovariš Ruševac bi najbrže ne bil šel v semenišče, ako bi bil imel sredstva, da bi bil lahko študiral na Dunaju. Še v četrtem letniku je tekmoval s tistimi, ki so prihajali zadnji v kapelo in prvi iz nje hiteli. Mnogi so sodili o njem (Bog mi odpusti, jaz sem bil tudi med njimi), da ne bo preveč vnet duhovnik. In danes? Ako smem nebesa primerjati z glediščem, sem prepričan, da ima gospod Ruševac že „rezervirano“ ložo v nebesih, dočim bi se jaz prav rad zadovoljil s stojiščem na zadnji galeriji, da bi mi bilo le tudi rezervirano . . .

Gospod Ruševac je storil, da je bil poklican.

Ob mojem času so bili bogoslovci skoraj izključno sinovi preprostih staršev. Kolikor sem poučen, se v tem ni veliko spremenilo. Tudi danes pošljeta bogastvo in razumništvo redko kakega delavca v Gospodov vinograd.

Svoje dni je bilo vse drugače. Plemiči in najbogatejši meščani so si šteli v čast, ako so se njihovi sinovi posvetili duhovskemu stanu in stopili v samostan ali v „alumnat“. Zato je duhovnik, ki ni bil „od stanu“, bolj težko prišel do častnih in vplivnih mest v cerkvi. To je že v prejšnjem stoletju minilo, — hvala Bogu! Zgodovina nas uči, da je bilo med plemenitimi škofi razmeroma bolj malo Karolov Boromejev.

Pred nekaj leti so prinesli dunajski listi kot senzacijo, da je neki baronič, ali kaj je že bil, stopil v semenišče. No, znani Scheicher je v svojem „Correspondenzblattu“ dobro bral levite tem bizantincem.

„Ali je duhovski stan tako malo vreden, da moramo biti veseli in se čutiti počesčene, če se kak plemič tako „globoko poniža“, da obleče talar v trdnem zaupanju, da ga kmalu pokrije s škofovskim hermelinom?“ Tako je pisal in je prav imel.

Mislím, da bi tudi pri nas marsikatera „milostljiva“ rada pustila svojega miljenčka v bogoslovje, če bi prišel iz njega takoj kot škof ali vsaj kot profesor na vseučilišču. Da bi pa šel kot kaplan med kmete, morda celo v kakšne hribe, ne, tega pa njeno nežno čuteče materinsko srce ne bi preneslo.

³ Na univerzo študirat.

⁴ To dokazuje skušnja.

Moji sestri je neka gospa s solzami v očeh potožila, da je šel njen Branko v bogoslovje. Ko sem zvedel za te solze, sem se jezil.

„Naj jo le dobim v roke! Povem ji, da ni vredna takega sina.“

Pa ji nisem tako povedal. Dejal sem ji pa: „Gospa. Boga zahvalite, da imate takega sina! Malokatera mati se more ponašati s tako idealnim fantom, ki bi zapustil kot geometer in profesor svetno službo in stopil v semenišče, to pa s trdnim namenom, da pojde doli na jug misijonarit.“

Gospod Branko je danes že sredi dela v Gospodovem vinogradu. Pa ne seje semena na razorano njivo, marveč orje ledino, in sicer tako, ki zahteva mnogo truda, daje pa malo sadu. Mislim, da ima tudi on že rezervirano — ložo v nebesih.

„Dominus pars hereditatis meae et calicis mei: tu es qui restitues hereditatem meam mihi“⁵

Te besede, ki jih bogoslovec govori, ko prejme tonzuro, pomenijo, da se odpove svetnim željam in slastem, skratka temu, kar imenuje modri Salomon „vanitas vanitatum“.⁶ To se zdi marsikomu jako težko.

„Ne, vsemu se odpovedati, to je prezgodaj,“ mi je dejal Španov sedmošolec iz Vrbe, ko je zvedel, da pojdem v bogoslovje.

Fant je sodil prehudo in napak. Duhovniku se ni treba vsemu veslju odpovedati. Užije ga često zelo veliko v svojem stanovskem delu, in sicer lepo dušno veselje, ki ne pušča za seboj grenkih ust, bolne glave in pekoče vesti. Duhovski poklic je lep in idealen, temu ne more nihče oporekati. Dušni pastir je učitelj in tolažnik. S svojimi nauki navaja vernike h krepostnemu življenju, v spovednici jim pomaga vstati in se vrniti na pravo pot, na bolniški postelji jih tolaži in jim daje pogum za zadnji odločilni korak čez prag v večnost. Kako veselje zanj, če vidi, da je padlo seme božje besede na rodovitna tla. Čeprav pride iz spovednice ves utrujen in premražen, je vendar zadovoljen, če pomisli, da je marsikdo pokleknil pred zamreženo okno s strahom in pekočo vestjo, vstal pa miren in potolažen. Morda je moral cele ure gaziti sneg ali blato, da je previdel bolnika in mu stal ob strani v smrtnem boju. Navzlic temu se vrača vedrega duha v sladki zavesti, da je rajnemu olajšal zadnje trenutke življenja. Mnogo veselja ima duhovnik tudi kot katehet. Saj je znano, kako malo se mu je treba potruditi, da si pridobi srca malih.

Res je, da doživi večkrat tudi marsikatero razočaranje, ko vidi, da njegovo delo ne rodi zaželenega sadu. Toda, kjer je sonce, tam je navadno tudi senca. Sploh pa ni stanu brez težav. Celo — kapitalist, ki nima drugega opravila, kakor da reže kupone in izračunava obresti, ni brez skrbi. Vedno se mora bati padca delnic ali pa kake inflacije. Duhovniku pa ostane v vseh slučajih velika tolažba v zavesti, da je storil svojo dolžnost in da Bog njegovih del ne sodi po uspehu.

„Dominus pars hereditatis meae et calicis mei: tu es, qui restitues hereditatem meam mihi.“

Nikdar mi še ni bilo žal, da sem se posvetil duhovskemu stanu, čeprav „dixit saeculum clero: semper tibi inimicus ero.“

⁵ „Gospod, delež moje dediščine in mojega keliha: ti si, ki mi boš povrnil mojo dediščino.“ (Psalm 15).

⁶ „Ničemurnost čez ničemurnost“.

Sicer nisem molil in prosil Boga za razsvetljenje, tudi nisem vzel v poštev razmer in svojih zmožnosti, marveč sem brez temeljitega premišljevanja stopil čez prag, ki je nad njim zapisano: „Virtuti et Musis.“ Navzlic temu bi sodil, da sem bil poklican.

Luka Mislej. Portal semenišča v Ljubljani.

Semenišče se mi je zdelo kakor država zase. Lego ima precej nesrečno. Ti, ki prebivajo na severu, ne vidijo nikdar sonca. Z drugega nadstropja je sicer jako lep razgled na gore, toda ob mojem času se je razen mene komaj kdo zanimal zanje. Pa tudi južni prebivalci niso dosti na boljšem. Da se preveč ne grejejo na soncu, skrbita stolno župnišče in cerkev v lepi slogi za Gradom. Največ razgleda, svetlobe in toplote ima zahodna stran države, ki je bila pa takrat, ko sem jaz postal njen državljan, še neobljudena. Dandanes je tudi na vzhodu odprt pogled zlasti na pestro množico stojnic, prodajalk in kupovalk, dočim je stala v prejšnjem stoletju tu stara gimnazija, ki je bila od semenišča ločena samo po ozki ulici. Ta prehod je bil spomladi nevaren zaradi plazov. Tisto leto, ko je potres razdejal Ljubljano, je priletel s strehe gimnazije plaz in zasul nekaj bogoslovcev, ki so se pravkar vračali s sprehoda. Cilindri so bili takoj kakor cunje. Ker se niso mogli sami rešiti, so jih morali izkopati. Drugi, ki smo plazu srečno ušli, smo se jim smejali. Bilo je namreč silno zabavno gledati, kako so se zaman trudili, da bi izvlekli noge iz zatolčenega južnega snega.

V prvem nadstropju ste dve dolgi ulici. Južna je potlakana s kamenitimi ploščami, ki se pred dežjem pote. Zato smo jo imenovali „Solzno dolino“. Severna je pa dobila ime „Beraška ulica“, in sicer po državljanu Beraču, ki je v nji stanoval. Pisal se je pravzaprav Trd. Ker je smatral vse za berače in vsako stvar za beračijo, se ga je prijel priimek „Berač“. Hodnik nad Beraško ulico se je imenoval „Gosposka ulica“. V nji so stanovali večinoma četrtoletniki.

Če imajo hodniki še dandanes ta imena, ne vem. Najbrž ne. Saj so tudi nekatere ljubljanske ulice in ceste izgubile svoja stara častitljiva imena, pa bi jih semeniške ne!

Sobe smo imenovali večinoma po številkah. Edina izjema ste bili „Sibirija“ in „Kamčatka“. To dvoje stanovanj je bilo na slabem glasu zaradi velikega mraza. Sibirija je prišla še v drugem oziru v slabo ime. Od štirih prebivalcev, ki so se vsako leto v nji naselili, jih je vedno nekaj šlo iz „države“. Tako je bil na primer moj brat edini „Sibirijan“, ki je ostal zvest in zapustil semenišče kot duhovnik.

Ko sem bil v tretjem letniku, so tudi v pritličju naredili nekaj sob. Ravnatelj jih je dal zavarovati proti vlomu z močnimi mrežami. Mi seveda smo ga sumničili, da je hotel podložnikom zabraniti večerne sprehode skozi okna. Tem zamreženim sobam smo dali ime „Menažerija“.

Vlada naše „države“ je imela absolutno obliko. Najvišjega gospoda sem spoznal takoj prvi dan svojega bivanja v semenišču. Ukazoval je brezobzirno in ukazuje še danes tako. Ima kaj močan glas, ki pa ne doni vedno enako. Najneprijetneje se je oglasil zjutraj, ko nas je klical k „vstajenju“. Najrajši smo ga ubogali, kadar nas je pozval v obednico. Samo to se mi zdi čudno, da mu je vojna prizanesla, ko je vendar toliko njegovih bratov pobrala. Visi še vedno, kakor je visel skozi desetletja vrh vzhodnih stopnic.

Prvi za njim je bil ravnatelj prelat dr. Kulavic, po domače „Ata“. Bil je jako učen gospod in je imel zelo rdeč nos. Kje ga je iztaknil, ne vem. Pri pijači gotovo ne, ker ga je bila sama treznost. Kadar je bil slabe volje, je nosil očala. Ob takih prilikah smo se ga ogibali. Sicer je

bil za dobre dovtype vedno dovzeten. Večkrat je koga ošteval, pa bi se bil najrajši smejal. Rad je kaj popravljaj, posebno še, če je bilo popravljanje združeno z velikim ropotom. Nekoč je prišel v mojo sobo in je zapazil v tleh žebelj, ki je „ven gledal“. Takoj je šel po kladivo in ga je temeljito zabil. Nato je pa še po drugih sobah pregledal tla in zabil vse radovedne žeblje. Ob drugi priliki so moja vrata nekoliko zacvilila. Kmalu je pritesel posodico z oljem in kurje pero. Najprej je namazal moja vrata, potem sva pa šla po hiši in namazala vse, kar je cvililo. Jaz sem nosil olje, on pa mazal. Ker je bil takrat „studium“⁷, sem mu rad „asistiraj“. Sprva sem se nekoliko čudil, ker prelati nimajo navade, da bi s kladivom ali s kurjim peresom v roki po semeniščih hodili, potem pa ne več, celo takrat ne, ko je na praznik čistega spočetja po-maši z biretom na glavi in v koretlju metal iz peči zaboje za smeti na hodnik. Peči so se namreč zunaj kurile in so imele nekak predprostor. Tja so hlapci shranjevali smeti. Prav tisto noč se je pa v nekem zaboju vnel papir in to ga je tako ujezilo, da je vse smeti na hodnik zmetal.

Podravnatelj ali „Vice“, kakor smo mu navadno rekli, je bil Bohinjec, jako resen in nekoliko bolehen gospod. Užival je pri nas veliko spoštovanje, dà, še večje kakor ravnatelj. Imel je pa tudi precejšnjo oblast. Dovoljeval je izhode ob četrtnih in nedeljah dopoldne ter skrbel za naše telesne potrebe.

Bogoslovci so se splošno radi posluževali pravice izhoda. Morala sta iti vedno dva skupaj in samo za eno uro. Kdor ni imel tehtnega vzroka, si ga je pa poiskal, včasih kar izmislil. Toda novinci nismo bili „Vicetu“ kos. Videl nam je v obisti.

„Danes budem šel ven“, pravi nekega četrtna ob desetih tovariš Janovsky. „Toda, kaj naj budem rekel Vicetu? Aha, že vem. Rekel mu budem, da sem dal uro popraviti in da budem šel ponjo.“

Ker je bil Čeh, je govoril bolj slabo slovenski, to pa v najčistejši elščini.

Kmalu pride nazaj in odloži plašč.

„Tako me je pogledal, da se mu nisem mogel zlagati. Obrnil sem se in šel,“ se je opravičeval fant.

Ko smo imeli neki teden že četrtni klobase, je pripomnil Drab, ki je bil tudi Čeh, precej na glas: „To ni bil prešič, to je bil konj, ko je imel toliko klobas!“

Ker je bil slučajno takrat v obednici nekaj trenutkov bolj tiho, se je Drabova, tudi v najčistejši elščini, izgovorjena ugotovitev glede množine klobas slišala po vsej obednici. Seveda smo se glasno zasmejali. Bohinjec se je pa ozrl tja, od koder je prišel glas, in potem niso nikdar več prišle klobase na mizo, dokler je bil on ekonom.

O Vicetovem delovanju v blagor notranjih razmer bogoslovcev, mi je gospod Tomaž povedal tole mično dogodbico:

Nad Vicetom sta svoje dni stanovala dva tretjeletnika, Šešelj in Kržin. Oba sta bila Janeza in sta imela na isti dan god. V tretjem letniku sta ga hotela posebno slovesno obhajati. Zato sta naročila dijaku, ki jima je snažil črevlje, naj kupi nekaj pijače in tej primerno količino prigrizka, zloži vse to v košarico in prinese po desetih zvečer pred semenišče.

⁷ Učna ura.

Po večerni molitvi se zbere nad Vicetovo sobo majhna družbica na veselo godovanje. Naenkrat se oglasi pred semeniščem rahel žvižg. Kržin spusti hitro skozi okno vrvico in takoj nato se začne naročena in željno pričakovana košarica dvigati po zračni poti svojemu človekoljubnemu namenu nasproti. Med potjo pa potrka na okno gospoda Bohinjca in njena usoda je bila zapечатena. Nikdar ni prišla do svojega cilja.

Vice se je prijaznemu trkanju prav rad odzval. Hitro odpre okno, prereže vrvico in spravi košarico, čeprav je v tem slučaju posegel v ravnateljjeve pravice. Cenzuro je imel namreč Ata. Nato pa hiti v drugo nadstropje.

Tu je bilo vse mirno. Tudi zbrani družbi je bila zadeva takoj jasna in se je urno razkropila po sobah. Komaj sta bila godovnjaka v postelji, seveda obuta in oblečena, je že gospod Bohinjec potrkal in vstopil.

Odgovorilo mu je glasno smrčanje. Vice stopi k postelji in zbudi Šešlja, ki je v „spanju“ stokal.

„Kdo je?“

„Vicedirektor. Zakaj pa tako stokate?“

„Ah, imel sem strašne sanje.“

„Kakšne pa?“

„Sanjalo se mi je, da sem bil v nebesih. Ko se ozrem skozi okno doli v vice, zagledam med drugimi tudi dušo svoje rajne stare matere. Zasmilila se mi je v srce. Spustim torej vrvico doli, da bi jo potegnil v nebesa. Duša se z obema rokama obesi na vrvico, jaz jo pa začnem vleči k sebi. Bila je že nekoliko na pol pota, ko prileti od nekod vrag, prereže vrvico in jo odvede s seboj. Kar groza me je obšla, ko sem videl, da je moja uboga stara mati prišla iz vic namesto v nebesa v pekel. Pa, gospod vicedirektor, saj je to dogmatično nemogoče, da bi se duša, ki je bila v vicah, pogubila. Vrag bo moral gotovo dušo moje uboge stare matere nazaj prinesiti.“

Gospod Vice se pa ni hotel spuščati v dogmatična razmotrivanja in je brez odgovora odšel. Šešelj je čakal nekaj dni, kdaj prinese „vrag“ dušo njegove „uboge stare matere“ nazaj, pa je ni nikdar več videl. Ker je bila po hišnem redu vsaka zasebna aprovizacija strogo prepovedana, je šla „duša“ najbrž v kuhinjo.

Vkljub prepovedi so vendar včasih vtihotapili kakšno pijačo v semenišče. Na take tihotapce je posebno prežal gospod dr. Kulavic. Ko še ni bilo vodovoda in so hlapci prinašali po sobah potrebno vodo, je vedno strogo pazil, da se ni v kakšnem vrču voda spremenila v vino.

Ko je nekega večera nesel njegov „telesni hlapec“ Jože dva vrča, ga počaka Ata vrh stopnic.

„Pokaži, kaj neseš?“

Jože mu pomoli pod nos vrč z vinom.

„Ne tega, onega mi daj sem!“

V tem je bila pa res voda. Jože je bil pač dober psiholog, čeprav ni vedel, kaj je psihologija.

O mojem času smo že toliko napredovali, da smo imeli vodovod, elektrike sicer še ne, pač pa — cenzuro. Vsa pošta je šla skozi Atove roke. Pisma iz Ljubljane so se mu zdela vedno sumljiva. Pošiljke, ki so po aprovizaciji dišale, je pa kar nazaj poslal, od koder so prišle. Tako

bi bil gotovo dosegel svoj namen, ako bi ne bil Jože imel čutečega srca in rok, ki se niso branile okroglega.

Tretjeletnik Šolar je dan pred svojim godom zvedel, da mu je bratranec poslal zabojček jestvin in pijače. Ata sam mu je naznanil to veselo novico, ob enem pa pristavil, da pojde zabojček s prvo pošto tja, od koder je prišel. Šel je res, toda z malce drugačno vsebino, kakor je Ata mislil. Za eno stran neprijetna, za drugo pa koristna sprememba se je izvršila takoj popoldne, med tem ko je gospod prelat pomagal v stolnici kanonikom večernice moliti. Usmiljeni Jože je Šolarju prepustil zabojček seveda samo za „trenutek“. In ta kratek čas je zadostoval, da je našel bratranec v Kropi v zabojčku, ki je prišel „retour“, prazne steklenice, stare skorje, razne olupke in drugo šaro, sploh vse, kar je Šolarju v naglici prišlo pod roke.

Na splošno je pa imela naša „vlada“ prav, da je zasebno aprovizacijo pobijala. Hrana je bila v hiši dobra in obilna, dà, še nekoliko pretečna. Rad bi vedel, kdo izmed duhovnikov ima danes vsak dan pri kosilu poleg govedine še drugo mesno jed in masele vina, kakor smo imeli mi v semenišču. Posebno čudno je bilo pa to, da so zoper hrano navadno zabavljali tisti, ki so v dijaških letih več ali manj stradali.

Za zajtrk smo imeli suh kruh. Če se ne motim, sem bil že v tretjem letniku, ko so vpeljali kavo, oziroma mleko. Hudo bi pa tudi ne bilo, ako bi bili ostali pri mrzlem zajtrku. Duhovnik mora biti večkrat „službeño“ tešč skoraj do kosila. Zato bi bilo prav, da se že v semenišču navadi shajati dopoldne brez gorke jedi. Ko sem bil katehet na šoli pri sv. Jakobu, smo imeli dvakrat na teden šolsko službo božjo; o polosmih sv. mašo, nato pa šolo. Takrat sem bil vselej še opoldne tešč. Kako mi je pa potem tudi kosilo dišalo! Sploh pa preveč in predobro jesti, ni zdravo. Veliko laže dobi bolezen v želodcu, kdor já delikatese, kakor oni, ki mlati žgance in zelje.

Toda, zašel sem v gastronomijo. Vrnimo se rajši k našim „vicetom“!

Ko sem bil v drugem letniku, je gospod Bohinjec umrl. Na njegovo mesto je prišel ljubezniv gospod majhne postave, cvetočega lica in zlatega srca. Pisal se je Mrčun, rekli smo mu pa po krstnem imenu Rokec. Vedno se je držal na smeh. Njegova pravica in dolžnost je bila tudi, da je včasih pogledal po sobah, kaj delamo ob času študija. Pa je malokdaj inspiciral. Samo če je bil v kakšni sobi prevelik vrišč, je boječ potrkal, odprl vrata in opomnil: „Gospodje, prosim bolj po tihem, da ne bo gospod prelat slišal!“ Resno hud je bil samo enkrat, pa še takrat ga nismo mi razjezili, ampak Ata.

V sladki zavesti svojih pravic, je dal večjemu številu bogoslovcev dovoljenje za izhod. Ko je Ata srečal to četo na stopnicah, je vse nazaj zapodil. Takrat je bil Rokec res razžaljen in jezen. Moj tovariš Lenart, ki je rad ljudi oponašal in se iz njih norčeval, je pozneje pripovedoval, kako se je dobri gospod jezil.

„Tako je razsajal v sobi, da se je ven slišalo: Tristo zelenih, pa še nekaj rumenih povrhu, jaz mu že pokažem, kdo je vicedirektor, on ali jaz! Hindukuš, Himalaja, naj le še enkrat poskusi, kakšnega nazaj zapoditi, če sem mu jaz dal dovoljenje, potem naj se pa le pripravi! Kar... kar... suspendiral ga bom!...“

Bil je pa res nekoliko nejevoljen. Zato ni dal naslednjo nedeljo nikomur dovoljenja za izhod, marveč je vsakega prosilca poslal k prelatu.

Rokec je bil tudi „črna krava“, ki je dobro molzla. Ko je nekaj let pozneje ležal v Leonišču na smrt bolan, si je še zadnji dan izposodil od usmiljenke, ki mu je stregla, sto goldinarjev, da jih je dal nekemu sorodniku. Umrli je kot katehet objokovan od svojih učencev in učenk.

Have anima pia!⁸

Za naše dušne potrebe je skrbel špiritual Erker. Bil je po rodu Kočevar, pa je slovenski jako dobro govoril. Poučeval je tudi v četrtem letniku obredoslovje in obrede. Name je jako blagodejno vplival, jaz nehvaležnež sem se pa njegovemu vplivu celo upiral.

Ob nedeljah je imel popoldne ob treh v domači kapeli govor ali tako zvano konferenco. Zakaj se je ta pridiga tako imenovala, ne vem. Morda zato, ker je včasih vse skupaj znesel, kar je med tednom videl nerednega. Govoril je pa tako lepo in milo, da sem navadno že pri tretjem stavku dremal. Branil sem se pa, kar sem se le mogel, da nisem popolnoma zaspal. Imel sem namreč takrat še navado, da sem rad v spanju „katero rekel“. Tako sem bil v veliki nevarnosti, da ne bi špiritualu v besedo segel.

Moja slabost glede spanja med konferenco se mi je zdela nekaj nenavadnega, ker nisem šel nikdar po kosilu spat in še danes ne hodim. Nekateri moji tovariši so se radi čez dan takole malce položili na posteljo. Ravnatelj je bil zelo hud, če je koga pri tem opraviilu zasačil, in je imel prav. Dan je za delo, noč pa za spanje. Kdor brez važnega vzroka drugače ravna, dela proti božjim naredbam, ali, če hočete, se odtuja je naravi.

Ker sem ravno pri naravi, naj omenim, da je tudi klobuk nekaj protinaravnega. Saj nam je Bog dal lase, da varujejo glavo. Znano je, da je svoje dni bilo jako veliko duhovnikov plešastih, in to prav mladih. To je prišlo od tod, ker so bili vedno pokriti. Zunaj so nosili klobuk, doma in v cerkvi pa bired. Še po noči so nekateri imeli noter do ušes potegnjene čepice. Odkriti so bili samo med mašo in kadar so šli obhajati. To je bilo zelo škodljivo. Med potjo do bolnika jih je včasih prav pošteno prepihalo. Ker pa niso bili lasje vajeni svežega zraka, so se prehladili in odpadli. Zato hodim jaz po gorah sploh brez klobuka, v Ljubljani ga pa nosim večkrat v rokah, kar pa ni brez nevarnosti.

Nekega dne v mesecu juniju sem imel od petih zjutraj do šestih zvečer samo toliko prostega časa, da sem v naglici pokosil. Ko grem nekoliko utrujen s klobukom v roki po Sv. Petra cesti, mi pride nasproti mož, ki je s svojo hojo naznanjal, da pondeljekuje. Da bi ne dobil kega „blagoslova“, sem se ga v velikem polkrogu ognil. Pa ga je za menoj poslal. Zakričal je, da so se vsi ozrli:

„Prokleti far! Gotovo se potiš od postopanja, da hodiš gologlav!“

Toda, kam sem zopet zašel!

Erkerjev mili glas je torej vplival name kakor najmočnejše uspavalno sredstvo. Zato mi je ostala v spominu samo ena konferenca, in sicer tista, ki sem pri nji grešil kakor farizej v priliki. Špiritual se je namreč pritoževal, da se nekateri med premišljevanjem umivajo ali celo brijejo.

⁸ Po naše: Počivaj v miru, dobra duša!

Meni se je pri teh besedah olajšalo srce. O Bog, zahvalim Te, da nisem tak kakor drugi. Lohmanna⁹ vsega preberem in se ne umivam in tudi ne brijem. (Briti itak takrat nisem imel kaj!)

Seveda s premišljevanjem je bilo bolj ... Pa to pride itak še pozneje na vrsto!

Erker je umrl kot kanonik. Naredil je prav lepo in prijetno kariero, kakor malokateri duhovnik. Sukal se je vedno krog stolnice. Najprej je bil stolni vikar, nato se je preselil v semenišče, potem za streljaj daleč Pred Škofijo, naposled pa v nebesa.

Poleg teh glavnih članov naše vlade smo imeli tudi paznika, ki se je imenoval uradno „prefekt“. Bil je to gospod Koren, mlad in zelo simpatičen gospod. Službe pa ni izvrševal v smislu svojega naslova. Zdi se mi, da ni hodil nikdar po sobah gledat, kaj njegovi varovanci počenjajo. Nam je bilo to zelo všeč.

„Bogoslovci smo vendar akademiki,“ smo modrovali, „in nas ni treba siliti k učenju. Saj vendar nismo otroci, ki mislijo, da se uče za starše. Kdor vzame resno svoj poklic, ki mu bo dajal tudi kruh, študira sam od sebe in ga ni treba siliti. Komur pa študij ne diši, pa itak ne bo ostal v semenišču.“

Tudi dr. Koren je postal pozneje kanonik. Tovariši so ga imenovali včasih (seveda med seboj) „doktor Sterilis“. Ta priimek bi še najlažje pojasnil s Prešernovo zabavljico: „V Ljubljani živi dihur, ki noč in dan žre knjige, od sebe pa ne da nobene fige.“

Bil je učen gospod, ki je zakopal svoje talente, da nihče ni imel nič od njih. Temu je bila pa kriva največ njegova bolezen, ki ga je spravila v prezgodnji grob.

Slednjič moram omeniti še vratarja. Rekli smo mu po slavnem čuvaju grškega klasičnega pekla „Cerberus“, ali krajše „Cerber“. Pod kakšnim imenom je zapisan v krstni knjigi, ne vem in nisem nikdar vedel. Šival je talarje in odpiral vrata (zapirala so se sama). Ker je torej imel vstop in izstop pred očmi, je bil v naših očeh veljaven mož, česar se je tudi zavedal. Živelimo smo z njim v vseskozi korektnih odnosajih. Svojo važno službo je že davno zapustil nasledniku. Mislim, da še živi, če ni umrl.

Najvišji gospod pa je bil in je še danes zvon, ki visi poleg sobe št. 14. Njegov glas ubogajo vsi, predstojniki in podložniki.

(Dalje.)

⁹ Knjiga za premišljevanje.

IZ MOJEGA ŽIVLJENJA

† DR. JOSIP MARINKO

1. VSE JE KAZALO, DA POJDE HIŠA NA BOBEN...

Rojen sem bil 1. marca 1848. ob eni zjutraj na Komaniji hišna številka 2 v župniji Dobrova pri Ljubljani. Mati mi je bila Helena, roj. Novak 1. IV. 1822 iz Kozarij št. 17, oče Martin, rojen na Komaniji 1820. Oba sta bila jako pridna. Delavna mati se je posebno odlikovala z globoko vernostjo, srčno potrpežljivostjo in s sočutjem do ubogih. Vkljub svoji revščini mi je velikokrat rekla: „Revežev ne pozabi!“

Odkod ime Komanija? Pri očetu sem kot študent našel listino iz l. 1740, v kateri je bilo zaznamovano, da je neki Lovrenc Koman razdelil svoje po-

sestvo svojim trem sinovom popolnoma na enake dele ter vsakemu posebej postavil hišo. Najbrž je hotel prepir med njimi zabraniti. Zato se še sedaj šteje vsaka teh hiš za $\frac{1}{3}$ zemlje. Čudno je, da so pri vseh treh hišah moški že pred l. 1880. izmrli. Sedaj se pišejo Jarc, Marinko in Lampret.

Moj oče je že kot deček izgubil očeta Matevža ter dobil očima Boštijana Bezeničarja, bivšega Napoleonovega vojaka, kar je bilo zanj in za brata in dve sestri prav slabo — vsi so morali v službo, slabo za hišo: sosedje so kupovali svet, dele ravno takrat osuševanega Ljubljanskega barja, očetov oči pa je delal dolgove na hišo, otroci iz prvega zakona, z mojim očetom vred, pa so morali v službo. Te razmere so pripravile hišo na jako slab stan ter jo vrgle v dolgove. Letina med 1850 in 1860 je bila večkrat jako slaba. Spominjam se še dobro (bil sem 4 do 6 let star), ko so oče s cele, precej velike njive pripeljali ves krompir domov v samokolnici — karoli, šajtrgi — ter rekli nam otrokom (bili smo takrat trije bratje in ena sestra): „Otroci, sedaj pa jejte vso zimo!“

Pridelkov ni bilo, denarja ni bilo, delavcev ni bilo, pač pa dosti ust in — dolga na hiši! Vsestransko uboštvo brez primere!

Vsi smo trpeli: starši z delom in dolgovi — vsi skupaj pa po lakoti; jaz, najstarejši, tudi po delu, ki je bilo zame pretežko. Desetletnemu so že napravili manjšo koso in zjutraj ob eni sem moral z očetom na Barje blizu Gorice, kjer so imeli travnik v najem. Dobro vem, da so večkrat govorili očetu sosedovi: „Ti boš fanta končal, ker ga tako siliš na delo!“ — Po vrhu sem bil pa še največkrat lačen.

Ali ves trud očetov, vsi napor materini, ki so skušali v Ljubljani kakrajc ujeti s tem, da so pri kravi ali na njivi kaj odtrgali in v petek na glavi nesli na trg, ni nič izdal. Dolgovi so bili vedno večji, dolžniki — tudi najbližji sorodniki — vedno bolj trdi; vse je kazalo, da pojde hiša na boben!

Pa res; spomladi l. 1859. je tožil neki upnik, da naj mu vrnejo. Pridružila sta se še dva bližnja sorodnika in od osem glav goveje živine so jih sedem za dolgove na dražbi prodali! Ostala je samo ena krava!

Kaj naj počno oče na gruntu brez živine?! Moja brata tega še nista toliko čutila, pač pa jaz enajstleten dečko, in obljubil sem, da bom pomagal. Kako, pač ničem vedel niti mislil.

2. „NAŠA HIŠA KOGA V ŠOLO?...“

Ravno v teh strašnih razmerah — jaz sem hodil takrat že četrto leto na Dobrovo v šolo (imel sem za učitelja dve leti Andreja Praprotnika, dve leti pa L. Raktelja, ki sta bila pozneje oba v Ljubljani) — pa pride pokojni g. Baltazar Bartol, kaplan dobrovski, na dom k nam ter vpraša starše, ali bi me dali v Ljubljano v šolo.

„Naša hiša koga v šolo?“ sta se zavzela mati in oče. „Na to ni misliti!“

Kaj in kako so se dalje pogovarjali, ne vem, ker so mi rekli, naj grem iz hiše, a ko so me nazaj poklicali, so me vprašali, ako bi hotel iti šolat se v Ljubljano.

„Rad, rad,“ sem odgovoril.

Gospod Baltazar pa je obljubil, da mi bo preskrbel hrano v Ljubljani ter še tudi sicer kaj pomagal.

Pokojni kanonik J. B. Novak, direktor ljubljanske bogoslovnice, je bil materin sorodnik. Ta je obljubil v bogoslovnici hrano opoldne. Za zjutraj in zvečer, se je reklo, bodo pa mati kaj z doma prinesli. To je bilo menda že proti koncu šolskega leta 1858—59.

Sv. Mihaela dan so me mati peljali v Ljubljano. Gospod kaplan me je bil peljal že prej, da me je priporočil g. direktorju Legatu ter me vpisal. Ta gospod je bil jako ljubezniv z menoj, a pripomnil je, fantu bo v nemščini šlo težko, ker smo se na Dobrovi tega jezika res malo učili. Stanovanje so mi izbrali pri šenklaškem cerkveniku, da sem imel blizu v šolo, še bliže pa opoldne h kosilu.

Z velikim veseljem sem zapuščal domačo vas. Stari oče so ravno repo okopavali, ko sva korakala z materjo mimo, ter mi zaklicali:

„Z Bogom, Jože, sedaj greš iz vic!“

Bil sem nekako res v vicah, ker so me oče kot najstarejšega za delo trdo imeli.

V Ljubljani sem se opoldne pač do sitega najedel, ali od doma je brž izostala vsaka hrana, ker sami niso nič imeli. Neizrečeno sem bil lačen — mladič, pa jedel le enkrat na dan!

Jokaje sem čez nekaj tednov poiskal mater.

„Ali greš domov?“

„Ne, ali lačen sem!“ —

Usmilila se me je hči gospodarjeva. Šla je h gospodu Novaku ter mu vse razodela. Gospod me je peljal h kuharicam — bile so sestre Skvarča — ter ukazal, da mi za vsak večer kaj prihranijo. Zgodilo se je. Prihajal sem (po gospodovem povelju) uro pred drugimi dijaki in reči moram, da so dobre ženske poskrbele, da nisem bil ne zvečer ne zjutraj nikdar več lačen.

V šoli je šlo igranje — razen nemščine. Imeli smo takrat (menda prvič) že slovenski pisano nemško slovnico, ali g. učitelj, neki Stöckel,

je bil tako prebrisana glava, da je nam slovenskim otrokom pravila v nemščino prevedel ter zahteval, da smo se jih učili — dasi nismo nič umeli. Kadar je znal kdo zblebetati, se je oglasil in g. učitelj je zapisal, da je opravil „die zweite, die dritte, die vierte Endung“ itd. To so bile res mučilnice! Kako je šlo meni, je lahko uganiti: v vseh predmetih — tako je izvedela gospodinja pri Stöcklu — sem imel v prvem semestru prav dobro — ali v nemščini dvojko. Kako in kaj sem se učil tega jezika, ne vem; le to znam, da sem imel v drugem semestru tudi sehr gut.

V 4. razredu sem imel za učitelja nekega g. Putreta. Bilo je tudi večinoma še vse nemško, a šlo je že lahko.

3. VSE JE BILO NEMŠKO!

Skrb nam je delal sprejemni izpit za prvo latinsko šolo. Pa smo se prepričali, da je bila reč vendar lahka, zlasti ker smo dobili za izpraševalca pametnega gospoda — Macuna.

Ta gospod je bil narodnjak s Štajerskega. On šele nam je povedal, da smo Slovenci in da naj bomo na to ponosni. Čudeč se, smo bili jako veseli ter smo gospoda neizrečeno ljubili. Toda malo časa je trajalo naše veselje. Zvedelo se je, da nas g. profesor za slovenstvo navdušuje, in vzeli so ga — pregnali na Štajersko. Solzé je imel v očeh, ko se je poslavljaj od nas, večina med nami pa je jokala — tako smo ga ljubili. Na njegovo mesto je prišel g. Smolej, pozneje ravnatelj ter šolski nadzornik. Bil je prav dober učitelj, a o slovenstvu nismo čuli nič več.

Vse je bilo (l. 1861.) nemško. Začetkom drugega semestra pa nam je g. katehet Marn povedal, da se sme krščanski nauk učiti slovenski, kdor hoče. Velika večina (razen ljubljanskih in drugih škriccev) smo si izvolili vsi slovenski ter si brž omislili Lesarjev katekizem. — Opomnim še, da nas je g. Smolej po kratkem času prepustil g. Weichselmannu — trdemu Nemcu.

Koncem semestra sem dobil odliko, kojo sem ohranil celo gimnazijo. Po lokaciji sem bil torej brž v začetku razreda, nekatere kratki — v II., III. in IV. šoli prvi, v višji gimnaziji pa sem to mesto odstopil Jegliču, sedanjemu škofu ljubljanskemu; v VI. in VII. šoli pa sva se obadva umaknila Ločnikarju, ki je prišel s kranjske nižje gimnazije ter VII. šolo zapustil, da je šel v Ameriko, kjer je razmeroma mlad umrl kot opat v benediktinskem samostanu v Št. Pavlu.

Uboštvo me je trlo, zlasti gledé na obleko je bil križ. Po zimi me je zeblo. Tu sva z materjo zasledila pri nekem starinarju zame ravno prav veliko zimsko suknjo. Kupili so jo, a meni je prinesla priimek, ki se me je držal kaka tri leta. Suknja je bila jako gorka, a kocasta, sivkasta; sošolci so me brž pozdravili z besedo „Eisbär!“

V drugem semestru nas je zopet kot razrednik sprejel g. Smolej, v drugi šoli pa g. Knapp, ki nas je imel kot tak do konca gimnazije.

4. NAJLJUBŠI PREDMET.

Najljubši predmet mi je bilo naravoslovje. Profesor je bil g. dr. Vrečko, ki nas je znal nenavadno navdušiti za svoj predmet. Zato smo z velikim veseljem nabirali v prvi šoli hrošče in metulje, v drugi pa prešali cvet-

lice. Jaz sem imel tako lepo zbirko, da mi je koncem druge šole neki abiturijent dal zanj nekaj goldinarjev ter še različne šolske knjige.

V drugi šoli sva z nekim prijateljem — Petermajerjev iz Kranja, ki je pa v tretji šoli z vročinsko boleznijo umrl — šla skoraj vsak dan nabirat cvetic. Da nisva drugih predmetov zanemarjala, sva zgodaj vstajala. Jaz n. pr. sem bil sleherni dan ob štirih zjutraj že pri učenju, če je bilo lepo, na Gradu, kjer sem si kupil veglo za zajutrek od pekovskega fanta, ki je malo pred 5. uro nosil kruh na ljubljanski grad.

V šoli nisem nič zamudil, saj sem bil v lokaciji prvi, za življenje pa sem si pridobil navado, da sem zgodaj vstajal. Še celo pozneje v „Alojznici“ sem si izprosil dovoljenje, da sem smel vstati, preden nas je zvon klical.

Meni se na omenjenih naravoslovnih beratvah ni nič neprijetnega pripetilo, pač pa večkrat mojemu prijatelju. Na Mirju blizu Ljubljane sem jaz čez neki globok jarek lahko skočil. Janez — bil je majhen — za menoj lop, sredi jarka, da sem ga s težavo iz vode izlekel. Na Gradu mu je neki hudobnež kamen na glavo vrgel ter ga močno ranil. Na vrtu g. dr. Orla sem mu rano dolgo izpiral.

Posledica najinih ekskurzov in najinega veselja do naravoslovja je bila, da nama je zapisal g. Vrečko v spričevalo: *Naturgeschichte: ausgezeichnet* — ter nama še povedal: „Ich habe noch nie jemand ausgezeichnet gegeben, Ihnen musste ich es geben!“

5. DENARNA STISKA — ODPRAVLJENA!

V tretji šoli sem bil sprejet v Alojznico — g. kanonik Novak je nekaj plačal, a v četrtem razredu sem dobil Thalnitscherjevo štipendijo, od koje so mi vsak semester nekaj pustili. S tem je bila vsaj velika denarna stiska odpravljena — posebno še (to hvaležno priznavam), ker so mi sedaj nekateri dobri ljudje, zlasti še tedanji moji sosede v domačem kraju vsake počitnice kaj privrgli. Poglavitni dobrotnik pa je bil g. B. Bartol. Zato so mi moja rajnka mati večkrat rekli: „Ako boš kdaj kaj imel, podpiraj rad študente, saj veš, koliko so tebi drugi pomagali, ko ti domači nismo mogli!“ V tej reči, mislim, sem svojo mater vse življenje ubogal.

6. „DETELJICA“.

Koncem četrte šole meseca avgusta sem jo peš potegnil na Gorenjsko k sošolcu Jegliču v Begunje, kamor sem potem vsako leto zahajal — on pa često (od šeste šole dalje) k meni, da sva šla skupno v Mokronog k svojemu dragemu prijatelju Žigi Bohincu. Potem je ta „deteljica“ skupno delala izlete po Dolenjskem, pa tudi na Gorenjsko smo jo vsako leto potegnili na gimnaziji in pozneje kot bogoslovci.

Bili smo res prijatelji, da med seboj nismo poznali skrivnosti.

7. TEMPORA MUTANTUR ...

V šoli mi je šlo v vseh predmetih prav dobro, zlasti — kakor sem že povedal — v naravoslovju. O tem predmetu imam še nekaj prav posebnega omeniti.

V petem razredu smo imeli g. profesorja K. Koncem prvega semestra me je vprašal za končni red. Odgovoril sem tako, da je dejal: „Vorzüglich!“

Odšel sem v klop, a ker je druge izpraševal, sem si mislil, kaj bi poslušal! Vzel sem neko iz domače knjižnice s seboj prineseno Calderonevo knjigo (Weine Weib und du wirst siegen!) ter jo jel čitati. G. profesor zagleda in mi knjigo vzame, rekši: „So was lesen Sie!“

Gotovo ga je zmotil naslov, da si je mislil, da je kaka pohujšljiva knjiga.

Koncem ure so mi sošolci govorili: „Prosi ga, saj ti jo bo vrnil!“

Jaz vročekrvnež pa: „Ker jo je vzel, naj jo pa ima!“

Sedaj je bil ogenj v strehi. Zapisal me je v razredno knjigo in rekel: „Das werden Sie sich merken!“

Bilo mi je precej žal in jasno, kaj to pomeni pri njegovi strastnosti. In res — v par dneh potem me razrednik ošteje, da sem v naravoslovju grajan radi dvojke, kojo sem dobil.

Jaz: „Die ganze Klasse ist Zeuge, dass der Professor selber gesagt hat: vorzüglich!“

Po šoli pa brž najprej k direktorju Miteissu, potem domov k vodji dr. Gogali. Na obeh krajih sem povedal resnico ter zahteval, da me varujeta, da hočem imeti vsaj „lobenswert“, da ne izgubim odlike.

Oba pametna moža sta me tolažila.

Miteiss: „Man weiss, dass Sie ein fleissiger Student sind, es wird Ihnen kein Unrecht geschehen — nur nicht so aufbrausen!“

Podobno dr. Gogala.

Oba sta besedo držala ter me res očetovsko branila. Dobil sem „lobenswert“ od konference profesorjev vkljub ugovoru profesorja K. To mi je naravnost povedal dr. Gogala. Ali huje je bilo za noto v vedenju. G. profesor K. je pač po pravici zahteval slabo, a drugi profesorji „den Vorschriften vollkommen entsprechend“. Ko pa je moj nasprotnik ugovarjal, „haben wir für Sie eine eigene Note gezimmert —, den Vorschriften fast vollkommen entsprechend.“ mi je razodel pozneje dr. Gogala.

Da je temu tako, se še sedaj lahko vsakdo prepriča, ker imam ono izpričevalo še spravljeno.

Gospod K. je pa reč tako zameril, da me je odslej samo še trikrat vprašal: v peti in šesti samo po enkrat v semestru ter za končno noto. Jaz pa sem se njegov predmet tako učil, da je prišlo v Alojznici v pregovor: „Marinko se gotovo ‚naturgeschichte‘ uči!“ Odgovoril sem mu vse ter dobil najnižjo noto, katero sem zahteval: lobenswert.

Ta dogodek sem napisal, da se razvidi razloček med nekdanjimi in sedanjimi profesorji. Ako bi se bilo to zgodilo 30 ali 35 let pozneje, ko sem bil sam na novomeški gimnaziji profesor, bi bili dali takemu učencu (ako bi ga ne izključili) najmanj „karcer“ ter v vedenju najslabši red. Tempora mutantur ...

8. ALOJZNIKI

Reči moram, da smo bili v Alojznici jako pridni. Napredek v znanju nam je bil (vsem pač ne) prvo, poglavitno. V četrti šoli smo se nekateri jeli učiti francoščine. Podučevat je hodil neki Schmiedel — dober Francoz, a slab učitelj. Skušnjo smo delali na gimnaziji. V peti šoli sem se jel učiti pod profesorjem Ahnom italijanščine; od pete do osme sva se učila z Jegličem slovanskih jezikov, hrvatsko pa že v nižji gimnaziji. Imela sva naročen češki list „Květy“, bila vpisana v „Maticе lidu“. — V sedmi

in osmi sva drug drugemu dajala in popravljala slovenske naloge: — z eno besedo, bila sva v resnici pridna, kar le mogoče delavna dijaka, kajti tudi v šoli sva bila vedno med prvimi (on 1. — jaz 2. ali 3.).

* * *

Zapisati pa imam o sebi tudi marsikaj slabega.

V peti šoli sem jel kaditi, dasi je bilo strogo prepovedano. Postal sem izmed najhujših kadivcev, dasi me je g. prefekt Gnezda večkrat svaril, g. direktor Gogala pipo in tabak vzel, a bilo je, žal, prerahlo, ker so me sicer preradi imeli.

Posledice kajenja nosim na svojem oslabelem srcu, dasi od l. 1901. več ne kadim. Da bi bil vsaj deset let prej pustil!

Tudi sem bil jaz zapeljivec, da smo parkrat z lažjo venkaj šli (jaz, Jeglič in Bohinec), češ, da se gremo kopat. Šli smo pa v Šiško h „Kam-niti mizi“ — pit. Zvečer pri sprehodu se nam je poznalo. G. prefekt Gnezda nas je potem posvaril, pa ne preveč trdo. Udali smo se precej.

Zame bi bilo gotovo bolje za celo življenje — prijatelja sta ostala pametna — ko bi me bili gospodje trdeje prijemali.

Sicer pa je bilo življenje v Alojznici jako lepo, prijetno, delavno. Pisali smo veliko v „Domače vaje“.

* * *

Matura — sedanja je proti njej senca — se je bližala. Mi trije prijatelji smo se pripravljali nanjo od 1. novembra 1868 do konca leta, in sicer skupno: izpraševali smo drug drugega.

Verouk nam je vzel največ časa, potem zgodovina — —

G. dr. Gogala je naju — mene in Jegliča — vprašal proti koncu šolskega leta, če znava verouk. Odgovorila sva: „Misliiva, da naju ne morete ujeti!“

Pa res sva dobila obadva „ausgezeichnet“, kar je bilo jako redko, posebno pri dr. Gogali. Tudi v slovenščini sva dobila v semestru in pri maturi „ausgezeichnet“.

Naj bo dovolj o gimnazijskem učenju!

9. FOTOVANJE PO MATURI

Kam pa po maturi? No, ume se samo po sebi, na Gorenjsko k Jegliču in drugim prijateljem, na Dolenjsko k Bohincu.

A tu ne gre za to, marveč kam, v kateri stan naj se obrnem. Mi trije prijatelji smo bili pač že davnaj za duhovstvo odločeni. Skušnjav temu nasprotnih ni manjkalo, a mi smo jih lahko zmagali ter tem laže in bolj brezskrbno porabili počitnice za medsebojne obiske, zlasti pa — vsaj jaz — za potovanje.

S svojim dobrim znancem nekim Kuraltom iz Žabnice sem jo potegnil v Idrijo, skozi Vipavo v Gorico, Trst. Pregledala sva velik del Istre, gredé skozi Koper, Poreč, Pulj, Dinjan, Barbano, Vršec, Lovran, Opatijo, Trst. Od tod sva krenila skozi Ilirsko Bistrico v Postojno, kjer me je prijatelj zapustil. Jaz pa sem se obrnil v Planini zopet proti vzhodu ter šel skozi Cerknico na Kočevje, od tod skozi Novo mesto v Mokronog k svojemu prijatelju Žigi Bohincu.

Vso pot, razen iz Poreča v Pulj, sem hodil brez izjeme peš, da sem tako res precej dobro ogledal ta kos naše domovine. Na Kočevskem sem hotel obiskati v Beli cerkvi svojega sošolca Erkerja, pa je bil menda na Poljsko k nekemu stricu odšel.

Od dolgega peš potovanja v najhujši vročini in groznem prahu sem moral res precej čudno izgledati. Zato je pač čisto naravno, da se me je mati sošolca Erkerja, ki je bila sama doma — prestrašila. S težavo sem jo prepričal, da nisem kak potepuh, ampak dober sošolec in prijatelj njenega sina Jožefa. Ko sem se drugi dan osnažil ter se dal v Kočevju obriti in ostriči, mi je rekla: „Sedaj ste pa res postali študent!“

Iz Kočevja sem jo mahnil peš skozi Stari trg, odkoder me je spremljal že umrli J. König v Novo mesto. Bil sem mu hvaležen za družbo, zlasti pa še, ker mi je poskrbel v mestu na Bregu pri neki „dijaški materi“ brezplačno stanovanje. Ostal sem v mestu več dni, obiskal sosedne kraje, zlasti tudi Trško goro v družbi več novomeških dijakov 8. septembra, ko je gori shod.

Iz Novega mesta sem jo udaril peš „črez hribe“ po bližnjici skozi Trebelno v Mokronog, kamor sem prišel blaten in zdelan — ujel me je dež na potu — precej pozno zvečer. Hotel sem ostati v gostilni, a ljudje so me brž izdali pri domačih „Bohinčevih“, ki so prihiteli pome ter me peljali skoro do srede života blatnega na svoj dom. Tu sem ostal nekaj dni ter delal s svojim predragim prijateljem izlete po okolici. Bil sem tu prvič. — — —

Doma pri starših sem bil le nekaj dni, potem k Jegliču na Gorenjsko. Zadnje dni septembra sem bil spet doma, da sem se pripravljaj za bogoslovno semenišče, kar pa mi ni delalo nobenih težav.

V JESENSKEM VEČERU

MOJMI R GORJANSKI

V jesenskem večeru, ko voda v tolmunu zamolklo grgra,
potihne veter v parku akacij in starih cipres.
Nikogar ni čuti. Le daleč na česti dvoje koles
ropoče in nekdo v gradu na staro gitaro igra.

V tolmunu plava labod. Med lokvanji voda se svetlo iskri
in zadnji sončni prameni drse preko belih dreves.
Tam gôri v gradu se trudno razklalo je dvoje zaves,
zdaj svetlordeča svetloba skozi priprta okna rosi.

V grajski dvorani pa nekdo še vedno na gitaro igra
in morda igral bo in pel vse do temne noči.
Sred parka le voda v tolmunu srebrno zveni
in zvezda večerna trepeče na daljnem obzorju neba.

ČLOVEK IN MORJE

S. KRANJEC

Človek je izrazito suhozemno bitje; njegovo pravo bivališče more biti le kopno, a vendar vpliva nanj morje vsaj toliko kot kopno, na mnoge narode pa še bolj. V prvi vrsti so podvrženi vplivu morja seveda prebivalci otokov in obale; od obale se širi njegov vpliv v notranjost, nekje z večjo, drugje z manjšo silo, in v resnici ne preneha nikjer. Kajti vse človeštvo je danes celota, povezana med seboj z nešteto socialnimi in gospodarskimi vezmi in zato sega tudi vpliv morja do vsakega poedinca, ki živi še tako daleč sredi celine in morja nikoli ni in ne bo videl.

„Morje je edina absolutna velesila na zemlji,“ pravi geograf Kirchhoff. Njegova moč je utemeljena predvsem v njegovi obsežnosti, 71% — t. j. skoro $\frac{3}{4}$ zemeljske površine zavzema morje, le dobro $\frac{1}{4}$ ali 29% površine je kopnega. Morje je torej najbolj razširjeni površinski tip naše zemlje in tvori zdržema eno celoto, dočim je kopno porazdeljeno med njim v 4 velikih kosih ali kontinentih in nešteto manjših otokih. Kopno je torej na vseh straneh obdano od morja; kamorkoli se človek premakne, zadene ob morje, ki stavi na eni strani meje njegovemu udejstvovanju, po drugi strani pa mu omogoča šele zvezo z ostalim svetom.

Prvi vtis, ki ga je napravilo morje na človeka, je mogel biti le občutek veličastne sile, strah in grozo vzbujajoče premoči, napram kateri se je dolgo nahajal v slabotni obrambi. Šele počasi se je znal zavarovati z nasipi in jezovi pred morskim kipenjem, pred plimo in od viharja gnanimi valovi in mogel poseliti tudi morju odprte nizke obale. Slednjič je storil enega najvažnejših korakov v svoji zgodovini, ko je premagal strah pred morskim veličastvom in se drzno zaupal sovražnemu elementu; na preprosto zbitem splavu ali v izvotljenem drevesnem deblu se je odpravil na odprto morisko gladino. Na več krajih, ob ustjih rek in v mirnih zalivih so različni narodi, neodvisno drug od drugega, že v sivi davniini storili ta odločilni korak, ki je šele vodil človeštvo do končne vlade nad zemljo.

Največkrat je prignal človeka k temu drznemu koraku pač glad, veliki vzgojitelj človeštva; človek je šel za ribami, ki jih je prej pobiral za oseke na obali, tudi na morje samo. Drugod je morda strah pred zasledujočim sovražnikom speljal človeka na morje kot v varno pribežališče. Ko je bil storjen prvi korak, so od daleč vidne obale nasproti ležečih otokov zvabile mornarja vedno delj in delj. Tako je ribje bogastvo arktičnih morij, zlasti tju lenji, zvabilo Eskimovce tja preko 80° N, tako so šli Feničani ob obalah Sredozem. morja za škrlatnikom in Grke je vodil lov na tune iz Egejskega morja naprej v Črno morje. Povsod tam, kjer suha zemlja z golim skalovjem ali močvirnimi goščavami odbija človeka, nudeč mu premalo živeža, a ga morje z bogastvom rib privablja, ob vseh takih obalah nahajamo narode, ki jih preživlja v glavnem morje, na kopnem pa le stanujejo. Taki so prebivalci Ognjene zemlje na južni meji ekumene in baš na nasprotnem koncu ameriške celine Tlinkiti — Indijanci ob fjordasti obali jugovzh. Alaske, ki so tako zrasli s svojimi vitkimi čolnici, da že težko peš hodijo. Klasično tako obalo ima Norveška: zadaj pusto skalovje kmalu z ledom in snegom pokrito, pred izvrstno razčlenjeno obalo pa nebroj otočkov in rib bogato morje. Zato

je bila od nekdanj domovina drznih mornarjev, od srednjeveških Normanov, ki so kot Vikingi strahovali velik del Evrope, do današnjih Norvežanov, Nansena in Amundsena. In nam najbližnji primer je kršna Dalmacija, ki je enako vzgojila svoje prebivalce v izvrstne mornarje. Tudi tu so že ilirski pirati strahovali Grke in Rimljane, ki so se vojskovali s kraljico Teuto, kot so bili kesneje Neretljani in senjski Uskoki strah beneškim ladjam. Ob slični obali sev. Afrike v Maroku in Alžiru je bilo že od rimskih časov doma gusarstvo, ki je dalo pred sto leti Francozom povod, da so ustanovili tod svojo kolonijalno posest.

Nasprotno pa vidimo, kako avstralski in afriški domačini ob nerazčlenjenih obalah brez otokov pred njimi že od nekdanj živetarijo brez vsakih stikov z morjem. Zanimivo je, da živi edini zamorski rod, ki se samostojno bavi z brodarstvom, v Portugalski Guineji ob ljestem ustju Rio Geba, pred katerim leže Bissagos-otoki, in da so se tudi drugi zamorci kot mornarji v službi Evropecev dobro obnesli, tako da ni mogoča trditev, da bi zamorec že po naravi ne bil za mornarja. Ob slabo razčlenjenih južno-ameriških obalah so našli le preproste splavarje, toda ob Orinskovem ustju, kjer se začno Zap. indijski otoki, so živeli Karibi, spretni mornarji, ki so imeli ladje s krmilom in jadri iz bombaževine ter bili razvpiti gusarji. Na zap. obali Sev. Amerike so bili tudi Indijanci severno od preliva San Juan de Fuca, kjer se prične členovita obala z otoki, dobri mornarji, njih sosedje proti jugu pa ne. Južne obale Azije od Arabije do Japonske so z malo izjemami vse pripravne za mornarja, a najbolj v sredini, kjer vodi Malajski polotok na obširno Malajsko otočje. Od vseh primitivnih narodov so postali Malajci najboljši mornarji in poselili daleč naokrog otočja Tihega oceana. Temu rodu pripadajo tudi Polinezijci, tisti del človeštva, ki je v vsem telesnem in duševnem življenju najbolj tesno spojen z morjem, saj žive na ozkih koralnih otokih kot pravcate dvoživke. V zap. delu Južne Azije med Indijo in Arabijo so pa zlasti monsuni olajšali promet med dvema zemljinama in rasama. V zimski polovici leta piha severovzh. monsun od Azije proti Afriki, v letni polovici pa jugozap. monsun v obratni smeri. Tako je prišla afriška slonovina v Indijo, indijski riž se je udomačil v Afriki, arabski trgovci so hodili po zamorske sužnje, z arab. besedami je pomešan Kisuaheli, občevalni jezik vzh. afriške obale; na vzh. strani Madagaskarja žive Malajci in tudi portugalske ladje pod Vascom da Gama je gnal monsun k željno iskani Indiji. In da končamo zopet s primerom iz naše sosesčine: od llirov do današnjih Hrvatov je vzgajala dalmatinska obal najboljše mornarje, toda le malo južneje, kjer se začneja nizka, zamočvirjena albanska obala brez otokov, je že konec brodarstva, Albanec je bil in je tudi danes človek kopnega, kmet in pastir, ne pa mornar.

Seveda pri tem ne smemo pretiravati in pozabiti, da se človek vplivu zemlje tudi odteguje, saj ni slepo odvisen od nje, ni njen suženj, njegov um in njegova volja ga lahko kljub najboljši obali le privežeta na kopno. Kjer je danes ogromno new-yorško pristanišče, so nekoč Indijanci le školjke nabirali in ob enaki obali, kot je norveška, so ostali Laponci ubogi ribiči. Ko so se Anglosasi naselili na Vel. Britaniji, so se zarili v zemljo, kmetje so ostali njih potomci Angleži in nemška Hanza jim je posredovala prekmorski promet, dokler se niso po odkritju Amerike vrgli na morje in postali v naslednjih stoletjih njegovi gospodarji.

Ko se je pa narod izročil morju, se je podal velikemu vzgojitelju, ki ga je v trdi šoli vsega preustrojil. Brodarstvo krepí živce in mišice, ostrí čute in dviga prisotnost duha, z vsako zmago nad silnim elementom raste človeku samozavest in pogum. Kjer je velik del prebivalstva zaposlen v pomorstvu, kot v Norveški in Angliji, kjer tvori pomorstvo bistven del narodnega gospodarstva, kar nehote občuti vsak prebivalec tudi daleč v notranjosti, tam se tekom stoletij vtisne vsemu narodu značaj pomorščaka. Pogum, velikopoteznost, podjetnost in široko obzorje usposabljaajo tak narod za kolonizacijo, svetovni promet in trgovino, za vlado nad svetom, dočim ostane človek iz celine okoren konservativec. Veličastna lepota morja, bodisi ko se v mirni gladini zrcali sončna obla ali zvezdno nebo, bodisi ko biča veter valove in se med bliskom in gromom bori mornar na življenje in smrt, vse to je estetski vzgojilo pomorske narode in oplodilo njih domišljijo, brez morja bi ne imeli Homerjeve Odiseje in ne Ossianovih pesmi, pa tudi nešteti drugih umetnin vseh časov in narodov ne.

In kaj vse dolguje človeška znanost morju! Zvezdoslovje, naravoslovje in tehnika so dobili tu najmočnejših pobud, zlasti pa je morje edino omogočilo človeku, da je spoznal svoje zemsko bivališče v celoti, spojil po celinah ločeni človeški rod v duševno enoto in s svetovno trgovino združil vse človeško gospodarjenje v eno svetovno gospodarstvo. Kot prometno sredstvo (občilo) je morje na prvem mestu med vsemi, tu je najbolj odprta in najbolj svobodna pot, ta ne rabi nasipov, mostov in tunelov, zato je tudi najcenejša pot, zlasti za težke vrste blaga, ki prenese tudi daljši transport. Zato je angleški premog relativno poceni in ruski les konkurira v Južni Evropi našemu, zato gresta šlezijski premog in ruda okoli Gibraltarja v Trst in Split in ne po najbližji kopni poti in ameriška moka konkurira vojvodinski na Grškem. Sicilske oranže so v Hamburgu bolj po ceni kot v Münchenu ali na Dunaju, in Hamburg je za Češko pripravnejša luka kot Trst, ker imajo tja poceni vodno pot — Labo. Da bi čimbolj izrabili ceneno morskó pot, so nastala trgovska pristanišča na skrajnih koncih zalivov, n. pr. Trst, Reka, Solun, ali pa ob rekah, do kamor še morejo morske ladje, n. pr. Hamburg, Bordeaux, London. Morje je danes glavni nosilec svetovnega prometa, kajti $\frac{4}{5}$ svet. prometa se vrši po morskí gladini.

Zakladi vsega sveta se zibljejo po morju in morje samo jih vsebuje dokaj: ribe, sol, bisere nam daje, da imenujemo le najvažnejše. Zato ni čuda, da vleče človeka od davna k morju, kjer je življenje, promet in zaslužek. Najgostejše poseljene dežele so vse ob morju; tu so največja svetovna mesta, tu se kopiči industrija, ki hoče dobiti sirovine iz prve roke in po najcenejši poti in ravno tako tudi oddati svoje fabrikate.

Razumljivo je torej, da je imelo in ima morje tudi v življenju držav izredno važno besedo. V politični geografiji ločimo dve vrsti držav: primorske in celinske ali kontinentalne. Te so sredi celine, na vseh straneh obdane od sosedov, odvisne od njih carinske in tarifne politike. Koliko bolj neodvisna je država, ki poseduje le košček obale, odkoder more občeovati z vsem svetom: koliko moči in bogastva so v ugodnih razmerah razvili meščani enega samega dobrega pristanišča, nam pričajo primeri iz zgodovine: Atene, Milet, Kartago in v srednjem veku Benetke, Genova ali naš Dubrovnik! Zato je težila vsaka celinska država k morju. Naj-

veličastnejši primer za to zgodovinsko dejstvo je ogromna Rusija, ki ji je Peter Veliki odprl „okno v svet“ ob Baltiku in Črnem morju in jo s tem šele dvignil na stopnjo velesile. Toda obe ti morji sta politično manjvredni, ker sta zaprti in njih izhode lahko sovražna država zapre. Danska je dolgo obvladovala „Sund“ in pobirala skozi stoletja od tam skozi plovehih ladij davščino, „Sundzoll“. Švedska je za nekaj časa imela „dominium maris Baltici“, iz Črnega morja pa se pride šele skozi Bospor in Dardanele v Sredozemsko morje in tudi tu smo še zaprti; šele skozi Gibraltar vodi pot v res odprto, svetovno morje — Atlantski ocean. Sloviti testament Petra Velikega je sicer apokrif, toda pravilno je določal smer ruski politiki k Carigradu, k oblasti nad morskimi ožinami. Tu je realno ozadje vsej ruski balkanski politiki, tu je bil ključ za rešitev „vzhodnega vprašanja“. Ko je zadela Rusija na nepremagljive ovire (Anglija!), se je obrnila v drugo smer; skozi ogromno Azijo je dosegla Tihi ocean in Vladivostok ter Port Arthur sta bili pravi ruski luki ob odprtem svetovnem morju, kamor so zgradili sibirsko železnico. Tudi tam so zadeli na tekmece, Japonce, in znova pritisnili na Carigrad, kar je tudi eden od globljih vzrokov svetovne vojne. In povojna Rusija nadaljuje z istim težanjem k odprtemu morju, le gesla in metode so danes drugačne. Prijateljstvo s Turčijo, ki so jo pustili za čuvaja ob Bosporu in Dardanelah, širjenje boljševizma po Centralni Aziji, pritisk na angl. Indijo in vmešavanje v boje kitajskih generalov — vselej in povsod je v ozadju tudi morje.

Drug tak primer, s tem deloma zvezan, imamo v lastni preteklosti. Mala predvojna Srbija je bila poleg Švice edina kontinentalna država v Evropi in gospodarsko čisto v oblasti mogočnega sosedu Avstro-Ogrske. Glavni cilj njene zunanje politike je bil zato prost izhod na morje, ki bi ji omogočil ugodno prodajo njenih agrarnih pridelkov in živine ter nakup industrijskega blaga neodvisno od avstro-ogrske milosti. V balkanski vojni je s težkimi žrtvami dosegla Adrijo, toda pred nosom so ji zaloputnili ta vrata v svet ter ustanovili novo Albanijo. V smeri proti Egejskemu morju je imela več sreče, toda tudi svobodna zona v zanemarjenem Solunu ni mogla nadomestiti lastne obale, šele Jugoslavija je prinesla nam vsem posest dolge in za promet izredno ugodne obale, ki jo je treba le izrabiti, da bomo deležni vseh dobrot primorske lege.

Če je že majhen kos obale ob zaprtem notranjem morju tolike važnosti, koliko na boljšem so šele države med dvema morjema, zlasti če je eno od teh svobodni ocean. V tej zavidanja vredni (istemski) legi se nahaja n. pr. Francija, dočim jo je Nemčija s svojim mostom do Jadrana (Trst!) zaman skušala doseči. Še veličastnejši primer take lege pa je Sev. Amerika, to je prvi osrednji kontinent naše zemlje, sredi med Atlantskim in Tihim oceanom (po besedah amer. admir. Ferryja). Te lege so deležne zlasti Združene države, ima pa že svoje slabe strani glede prometa. Oba oceana sta prevelika in Evropa ima na vzhod proti Južni in Vzhodni Aziji deloma bližjo, vsekakor pa toliko ugodnejšo pot ob gospodarsko važnih obalah, ki nudijo ladjam priliko za zaslužek.

Najidealnejšo lego mora po tem takem imeti država na otoku (ali več otokih), ki je od vseh strani obdana od morja, ki nima nobenega neposrednega sosedu. Zavarovana je od vseh strani, če ima le dovolj

vojne mornarice in danes — tudi zračne obrambe, odprta so ji pa tudi pota na vse strani. Tako lego so znali izborno izbrati Angleži in ni slučaj, da si je otoška država, Anglija, pridobila vlado sveta. „Angleži daljnega vzhoda“ so rekli včasih Japoncem, katerim je tudi otoška lega njih domovine pripomogla do velesile. Še en tak primer bi lahko navedli, ki velja šele za bodočnost: Avstraliji je radi otoške lege verjetno tudi usojena še važna vloga, morda vodilna, na južni poluti.

Francoski zgodovinar Mahan je postavil kar zakon, da so pomorske države vedno močnejše od kopnih. Za dokaze mu ni bilo treba biti v zadregi, tudi najnovejša zgodovina mu je dala prav: kljub podmornicam Nemci niso ugnali Angležev: z Avstro-Ogrsko in bolg. ter turškim priveskom vred so bili le blokirana, na kopno zaprta sila, dočim je antanta obvladala morja, imela zvezo z Ameriko in — ostala zmagovalka!

Današnji zemljevid sveta nam kaže 7 držav, ki so po svoji politični, gospodarski ali vojni premoči dvigajo iznad drugih in drugim določajo pota. Pravimo jim velesile, in če jih bližje pogledamo, vidimo, da so vse pomorske države. Kot v preteklosti, je tudi v sedanjosti le morje, ki daje državam tri neobhodno potrebne darove: neodvisnost, enotnost in moč, kot pravi Kirchhoff.

Duhoviti geograf Ratzel, ki je napisal celo knjigo o „Morju kot izvoru veličine narodov“, označuje njegov vsestranski pomen s temi besedami: „Iz neskončnega obzorja oceanov raste velikopotezna vztrajnost, pogum, pogled po svetu in se vtelesi v duha in značaj pomorskih narodov. Ti so vselej povečali politično merilo. Ozka teritorialna politika je po svojem bistvu kratkovidna. Morje razširi obzor ne le trgovcu, ampak tudi državniku. Samo morje vzgaja prave svetovne države, samo morje je vir gospodstva nad svetom. Samo oni narodi, ki so gospodarji morja, se širijo v velikem obsegu“.

Zapomnimo si dobro te besede tudi mi Jugoslovani in — „čuvajmo naše morje!“

TOLMIN V NOČI

SFINKS

Visoko modro svilnato nebo
se po veselju tajnem tke,
z bleščavo tihih zvezd prevezeno —
čaroben šator nad zemljó se pne.

V strmenju srkam, srkam bajni kras
in z duhom vglabljam se do zadnjih mej —
ah, da bi mogel sredi tistih jas
skrivnostnih snuti: ptica v vonju vej...

Čemu tak up? Glej, v mehki molk gorâ
utrujen košček iz sinjih višin,
v temò natkane luči: čudesna
krajína v rahlo noč kipi — Tolmin...

IVAN PREGELJ

OB NJEGOVI PETDESETLETNICI — SILVESTER ŠKERL

Med sodobnimi slovenskimi pisatelji zavzema dr. Ivan Pregelj, ki se je rodil 27. oktobra 1883 pri Sv. Luciji na Tolminskem, nedvomno najvidnejše mesto. S svojimi deli od „Plebanusa Joanesa“ preko „Bogovca Jerneja“, številnih novelističnih, dramskih (Azazel, Ljubljanski študentje itd.) in manjših, celó fragmentaričnih epskih del pa do življenjepisnega „Simona iz Praš“ in napol avtobiografskih „Usehlih vrelcev“ je Pregelj med našimi pisatelji psihološke povesti žel največje priznanje v krogih izobraženstva in književno interesiranega sveta. Najširše plasti našega naroda pa je zajel s svojimi pustolovnimi in privlačnimi večerniškimi in mohor-

janskimi povestmi: „Zgodbe zdravnika Muznika“, „Peter Pavel Glavar“, „Peter Markovič“, s koroško „Umreti nočejo“ in istrsko „Božji mejniki“, poleg drugih zgodovinskih povesti, med katerimi sta „Tolminci“ in „Štefan Golja in njegovi“ našli gotovo največ navdušenih čitateljev.

Malo kateri slovenski pisatelj je s tako vnemo iskal zmeraj novih potov in načinov izražanja, kakor Pregelj. Polagoma si je podjarmil vse oblike književnega koncepta, od velikega epskega teksta do balade v prozi, poskušal se je v vseh načinih pripovedovanja, od najbolj preprostega do najbolj rafiniranega in zamotanega. Z vsakim svojim poskusom pa je obogatil naše slovstvo za novo domislico, časih za nov koncept, najmanj pa za kako novo kretnjo.

Pri vsem tem bogatem številu književnih vzorcev, ki nam jih je dal, pa je seznam oseb, ki nastopajo v njegovih raznovrstnih spisih, kaj maloštevilen. Po osnovni duševni strukturi bi smeli deliti skoraj vse njegove vidnejše junake na dva prvotna tipa (ki ju je tudi izrecno najrajši postavljaj kot osrednje like svojih povesti): duhovnika in šolnika. A ta dva tipa je Pregelj v svojih delih tako vsestransko prikazal in tako temeljito izčrpal, da je z njima bogateje obdaril naš slovstveni inventar, kakor če bi bil uvedel vanj še tako veliko število oseb, a manj izčrpno podanih.

V zgodovinski povesti je Pregelj najbolj doma. Zgodovinsko obeležje prija tako njegovemu osnovnemu romantizmu (ki postane časih kar nevarno tvegan), kakor po drugi strani njegovemu stremljenju, da bi bil v svojih spisih poučen, nazoren, zgleden, v moralnih in etičnih načelih spodbuden. Prikazovanje življenja v črnem in belem, ki je v nekaterih njegovih spisih povsem nezastirto in strogo deli svetlobo od sence, dobroto od grehote, čednost od nečednosti, ljubezen od sovraštva, je v mnogih njegovih spisih tudi zabrisano, po zahtevah dušeslovja spretno speljano na naravno pomešanost obeh nasprotujočih si elementov v enem in istem človeku.

Nedvomno pa si je Pregelj največ prizadeval, da bi ustvaril kot pripovednik svojstven slog in s tem obogatil izrazno moč našega jezika. Njegovo prizadevanje ni bilo brezuspešno. Ne glede na lepo število novih izrazov, rekel in prislovic, ki jih je po Levstikovem načelu uvedel iz domače tolimnske kmečke govorice v književni jezik, je Pregelj tudi mnogo delal na strukturi in gibkosti slovenskega stavka, zanašajoč se na svojo tvorbo darovitost in na svoj nagoni čut za lep jezik, ki se časih zgublja naravnost v estetiziranje. Ni se plašil kršiti pisana pravila in slovniške pravilnike. Pregljeva sintaksa se močno razlikuje od one, ki se je pri nas več ali manj uveljavila kot običajna sintaksa našega književnega jezika.

V neprestanem iskanju novega — skoraj še bolj v oblikovnem kot v vsebinskem pogledu, dasi tudi v poslednjem Pregljeva žetev ni ravno majhna — je iz njegovega truda zrastle v treh desetletjih tako ogromno slovstveno delo, da ga tukaj ne moremo niti vsebinsko navesti, še manj pa podrobno analizirati. Te bežne splošne opazke naj bi služile le kot prav površen poskus sinteze njegovega dela. Njegovi izbrani spisi, katerih je doslej izšlo v založbi Jugoslovanske knjigarne osem zvezkov, nam skušajo podati zaokroženo podobo njegove pisateljske osebnosti.

Z veliko ljubeznijo zasleduje Pregelj usodo svojih junakov tudi potem, ko je že napisal in objavil knjigo njihovega življenja v prvi zaokroženi obliki. To vidimo že iz tega, da je v svojih Izbranih spisih dopolnjeval prvotno objavljene koncepte (najbolj koncept Petra Pavla Glavarja, ki je postal Odisej iz Komende, Zdravnika Muznika in pa Magistra Antona) z dodatki, popravili in čisto novimi osnutki. Njegova skrb, da bi bili liki, ki jih je postavil v slovensko slovstvo, čim bolj živi in izoblikovani, priča o njegovi strasti za dušeslovni študij in prav tako za oblikovno dognanost. Zato ima, kdor zasleduje njegovo slovstveno delo od prvih objav v raznih revijah, pa do njegove začasne dokončne oblike, kakršno mu je dal v Izbranih spisih, skoraj nehoté dojem, da živijo njegove osebe izven okvira knjig, da je njih življenje še dalje in v drugačnih okoliščinah polno utripanja in gibanja. Nobena njegovih oseb s povestjo samo ni dokončana, odpravljena, okostenela v mrtvo podobo.

Radi bi objeli ob tem življenskem mejniku pisatelja z enim samim pogledom njegovo slovstveno podobo, pa se nam izmika — v najrazličnejših drobcih se skriva, katerih vsak kaže drugačen obraz. Kako neki bi mogli v dveh treh besedah označiti sad tridesetletnega dela človeka, ki je obdarjen z redkimi sposobnostmi stikal neprestano za novim, obračal in dopolnjeval svoje lastno delo, begal iz ekstrema v ekstrem?

Kar moremo pri tej priložnosti ugotoviti, je Pregljevo doslej še malo izčrpano bogastvo izrazoslovja in stilne gibčnosti, ki pa čezdalje bolj prodira v živi element književnega jezika. Tudi bogastvo njegovih posrečenih domislic, svojskost njegove fabulistike in tehtnost njegove problematike moremo že danes z vsem poudarkom hvaliti. Ob njegovem jubileju pa nam bodi dovoljeno izraziti še željo, da bi nam v bodočih letih naklonil še mnogo takšnih pomembnih spisov, kakor nam jih je doslej, in da bi se tudi v „Mentorju“ še oglašal, kakor se je v starejših letnikih.

OBISK PLINARNE

MAKS PREZELJ

Izmed vseh naredb prosvetnega ministrstva dijaku najbolj godi ona, ki učiteljem naroča, da prirejajo z dijaki izlete in ekskurzije. Od naredb, ki se začenjajo z „Dijak ne sme ...“ ali „Dijaku je zabranjeno“ ter se končujejo z grožnjo „... sicer se kaznuje“, ima revež navadno samo škodo, od te pa prav gotovo korist za dušo in telo. In kako dobro dijak razlikuje, kaj je razumevati pod izletom in kaj pod ekskurzijo! Izlet mu je učni odmor na veliko, med katerim veljajo nenapisana pravila, podegovana od rodu do rodu, ekskurzija je pa že nekaj, kamor spada nekdo, ki ga v šoli nazivljajo profesor. Izlet organizira dijak sam, za ekskurzijo je včasih upoštevanja vredno tudi profesorjevo mnenje. Vprašan za mnenje k predlogu, naj bi se pouk tehnologije vršil čim manj v šoli, pa čim več v tovarnah, se zadovoljivemu odgovoru nisem mogel izogniti, kajti bolje je pedagogu, da si obesi kamen za vrat in tako dalje, kot da se zameri dijaku. „Razkrojna destilacija premoga in njeni proizvodi“ je v knjigi nislov suhoparnega opisa onega, kar je v sporedu, ki so mi ga predložili, označeno pod točko št. 1 in ki se glasi: Ekskurzija v ljubljansko plinarno.

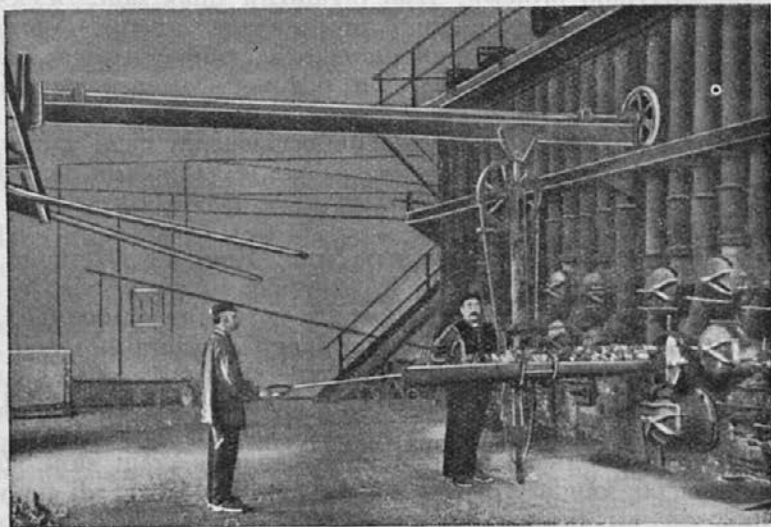
Časi se izpreminjajo, Ljubljana pa tudi. Pred še nedavnim časom je bila plinarna daleč zunaj mesta in izprehod do nje je bila že majhna tura, danes stoji plinarna prav tam kot 18. novembra anno 1861, ko je začela obratovati, toda že v osrčju Ljubljane. Za zbirališče sem določil prostor pred plinarno, pri tem pa ugotovil, da dijak, ki je bil rojen v Ljubljani, ki je trgal hlače po ljubljanskih ljudskih šolah in dobil že pol ducata srednješolskih spričeval, sicer sluti, da mora biti tudi pri nas nekje plinarna, toda nima pa pojma, v katerem kraju stoji. Zares se čudim, da končno vendarle nihče ni šel v Moste, Kleče ali tja v Kurjo vas, ampak so vsi pravočasno prišli pred znano nizko poslopje na Resljevi cesti ...

Tu je torej ona čarovniška kuhinja, v kateri se iz umazanega črnega premoga pridobiva svetilni plin, ki v družbi z elektriko preganja temo z ljubljanskih promenad, cest in ulic, in ki toliko dobrega skuha in speče, kjerkoli ga uporablja moderna kuharica namesto do sedaj običajnega premoga in drv. To je srce, ki zalaga s toplotno onergijo številne obrate in laboratorije, tu je vir sile, ki je v nemali meri pripomogla Ljubljani do silnega razmaha zlasti na področju velike in male industrije.

Da ne boš v pričakovanju razočaran, vedi, da je plinarna kemijska tovarna. Vsa dela v njej se vrše skoraj brez hrupa in šuma, procesi, vršeci se v njenih oddelkih, potekajo tiho in nevidno ter nerazumljivo za onega, kdor ni učenec alkemije, svete vede naše. Živčevja razburjačih prizorov tu ne najdeš in nikjer v plinarni ne najdeš prizora, ki bi podžigal dijakovo fantazijo. Ves obrat poteka brez brnečih strojev, brez razbijanja kladiv in batov, brez bobnenja in ropotanja sem in tja premikajočih se žerjavov, in vendar je vse, kar se tu dogaja, tako tajinstveno, da se nehote zasanjaš v romantiko alkimistične delavnice.

Pred milijon in milijon leti so se res tam, kjer je britanski otok, in pa tudi druge razprostirala obširna močvirja, zarastla s pragozdovi orjaških praproti in preslic ... Leto je za letom tonilo v večnost, stoletje se je vrstilo

za stoletjem in ž njimi se je pogrezalo v močvirje drevo za drevesom, gozd za gozdom. Pa je prišel čas, ko se je nad debelimi plastmi premoga s krampom v roki pojavil človek ter pričel iz zemeljskega osrčja kopati toploto in svetlobo, ki jo je izžarevalo sonce v karbonski dobi zemeljske zgodovine in ki je prav do današnjih dni ostala ohranjena v slehernem drobcu premoga. Premog je akumulator sončne energije in zakladnica dragocenih snovi, sintetiziranih tekom eonov let v laboratoriju prirode. Črn je in umazan, a za razvoj človeške kulture važnejši od vseh ležišč rumenega zlata in pomembnejši od kohinorja in drugih žlahtnih kamnov, skrbno zavarovanih v trezorjih mogotcev. O tem in sličnem razmišljujoč, stopimo v prvi in največji oddelek plinarne, v kurilnico. Že površen

V KURILNICI

pogled v obširni in temačni prostor te pouči, da tu zaposleni delavci nimajo prijetnega dela. Tla so črna od premogovega prahu, stene zakajene in v nos ti udarja neprijeten vonj po plinu. Drugače pač biti ne more, kajti tu sem se dan za dnem vrsti tona za tono premoga, ki ga sproti požirajo nenasitne plinske retorte. Prišli smo ravno ob času, ko se je vršilo praznjenje teh ogromnih žrel in polnjenje s svežimi zalogami. Diven prizor! Delavec odstrani zapah, vrata zlete ob stran in odpre se retorta, polna razžarjenega koksa, ki ga — tako je vsaj videti — izbljuje v pripravljen železen voziček. — Dasi se dijak kaj rad sili v ospredje, se je med to zanimivo proceduro moja zvedava družba stikala v ozadje, torej proč od peči. — Ne mine minuta po izpraznjenju, ko privlečejo dolgo in na verigi pritrjeno lopato, polno novega zalogaja. Dva dijaka bi se lahko zleknili vanjo, tako je dolga ta žlebasti žlica, s katero dovajajo premog v retorte. Ho-ruk! in lopata je z vsebino vred v retortinem želodcu in še en ho-ruk, pa je lopata zunaj, retorta pa za šest ur preskrbljena s sto kilogrami premoga. Vrata se neprodušno zapro, v retorti se počne vršiti navidez enostaven, v resnici pa kaj zamotan proces suhe ali razkrojne destilacije premoga. Peklenska vročina v ognjišču,

v katerem noč in dan gori koks in okrog katerega je vzdanih več retort, razkrajja premog v celo armado snovi, kojih vsaka priča o rentabilnosti podjetja, kot je plinarna. Naj po imenu naštevam plinaste proizvode, ki jih izdihavajo do 1200° C razgrete retorte in ki se po navpičnih ceveh kot rjava megla vale navzgor v hidravliko, kjer se pričinja druga faza v pridobivanju svetilnega plina, njega čiščenje? Mnogo jih je in dijak nerad sliši o njih v šoli, kaj šele tu, kamor je prišel gledat in ne poslušat.

Previsoko leži hidravlika, da bi se mogli povzpeti do nje ter si ogledati, kako je zgrajena in kaj se dogaja v njej. Zato verjemimo knjigi, ki pravi: Hidravlika je nad pečjo vodoravno ležeča široka cev, v kateri se zgošča del katranovih hlapov v temnorjavo tekočino, nad to pa se nabira plinska voda, vodna raztopina amonijaka. Odvodne cevi segajo pod površino katrana, zato plin ne more uhajati nazaj v retorto, kadar te povznijo in na novo polnijo s premogom.

Kako naglo mine dijaka potrpljenje in mu splahni zanimanje za stvar, ki mu jo hočeš razkazati in razložiti! V šoli in še bolj na izletih in ekskurzijah se pozna vpliv filma, ki ne pozna dolgovernosti in kajpada tudi ne temeljitosti. Torej, kar hitro dalje v drugi oddelek plinarne!

Tu je predvsem ekshaustor, ki je sicer manj važen sestavni del v obratu, a dijaka bolj priteguje kot vse drugo. Stroj na plinski pogon, ki vsrkava sirovi plin iz retort, odnosno iz hidravlike ter ga v enakomernem toku potiska dalje v čistilne aparate. Izmed teh sta tu nameščena dva, in sicer hladilnik ter katranar. Ker aparata nimata steklenih sten, kajpada ni mogoče zasledovati njih delovanja in ne opazovati v njih vršecih se operacij. Vodja ekskurzije je ob takih pripravah v neprijetnem položaju. Na vprašanje, kako je aparat sestavljen in kako deluje, moreš površno odgovoriti samo onim, ki se gnetejo okrog tebe, na ostale pa moraš paziti, da jim ne postane dolgčas in se ne razkrope po tovarni — tebi v jezo in strah, delavcem v nadlego. Ako bi poleg aparata visela nazorna slika njegove konstrukcije in delovanja, bi bilo kaj ustrezno radovednim obiskovalcem. Toda kaj hočemo! Ljubljana nima tehničnega muzeja in biti moramo vodstvom tovarn hvaležni, da nam sploh dovolijo vstop v delavnice, kjer se obratuje za denar in ne v pouk in zabavo.

Iz hidravlike prihajajoči plin se v hladilniku nadalje ohladi, odda tu večino še vsebovanega amonijaka in katrana, zadnje in najmanjše katranove kapljice pa mu odvzame katranar. Besedilo je v pojasnjevanju tehničnih dejstev kaj slabo nadomestilo za še tako preprosto skico. Ako je prekratko, ti ne vznjaja jasnih predstav, predolgo pa te utruja in dijaka naravnost odbija.

Tehnika se ne straši ne truda in ne stroškov, da more kupcu nuditi čim popolnejši izdelek, zato v plinarni budno pazijo, da se iz plina odstranijo prav vse nevšečne primesi, preden mu dovolijo izstop iz obrata. Iz obeh filtrov, hladilnika in katranarja, mora plin v tretji oddelek, kjer nadaljuje težavno pot svojega čiščenja. Kaj vse mora prestati ubogi dijak, preden mu izdajo dovoljenje za start v življenje! Komaj se je odpočil od muk, ki so mu jih prizadejali, ko so ga mrcvarili, masirali in trenirali za boj v višjem razredu, že zopet ječi pod še hujšimi mukami v vicah težjih predmetov in strožjih profesorjev. Ej, če bi plin govoril, bi vedel marsikaj bridkega povedati o težavah, sicer ne onih, ki jih je sam prestal,

ampak o onih, ki so jih prestali inženjerji, preden se jim je dal tako očistiti, da je postal sposoben za uporabo in s tem veren sluga človeškemu rodu. V pralnikih mora plin toliko časa vzdržati pod vodno prho, da se iz njega izperejo slednji ostanki smrdljivega amonijaka in izstrgajo zadnji sledovi ogljikovega dioksida. Pa bi človek pričakoval, da je zdaj „konec te strašne poti“ in da prihaja iz pralnika plin takšen, kakršnega zahtevajo tehnični in higijenski predpisi. Toda ne! Plin ne sme čez mejo plinarne prethotapiti nobene prepovedane snovi, ki bi diskreditirala njega samega in spravila podjetje ob ugled. Iz pralnikov vstopa v vrsto skrinjam podobnih železnih kadi. V teh je več druga nad drugo razprostrti plasti neke prhke železove spojine, ki ima svojstvo, da odjemlje plinu strupeni žveplov vodik in cijan, s katerima se spaja v železov sulfid in železov cijanid. Besede, besede, ki kriče po sliki, ki bi znala vse to prikazati otipljivo!

Plin je maturus, zrel za prestop — v Ljubljano. Preden nastopi zmagoslavno pot po cevnem omrežju, s katerim je prepreženo vse mesto in čigar odcepki segajo skoraj v vsako poslopje, mora opraviti še nekatere formalnosti, ki pa so bolj trgovskega kot tehničnega značaja. Predvsem se mora dati izmeriti. Ni mu treba drugega kot vstopiti v plinohran ali gazometer in kazalec na uri prične šteti kubične metre v shrambo napolnjane plina. Največji orjak v družbi gazometrov je oni, ki stoji nasproti vhoda v kurilnico. Podnevi se poveznik v njem vedno viša in viša, dokler ne doseže najvišje točke, ko je pod njim shranjenih več stotin kubičnih metrov plina, zvečer pa, ko začne gazometer izdihavati, polzi poveznik počasi navzdol. Dva važna aparata, nameščena v stranskem prizidku, sta regulator, v katerem se plinu uravnava sila, s katero sili iz plinarne, in pa plinska ura, ki kaže množino po mestu razposlanega proizvoda.

V zavesti, da sem ustregel skromni zahtevi, ki jo stavi današnji dijak na šolo: *dulce et utile* — zabavno in poučno — končujem z ogledom plinarne in njenih naprav.

OSNOVNE ČRTE IZ ŠOLSKE KNJIŽEVNE TEORIJE

PIŠE Dr. I. P.

1. Književna teorija je nauk o oblikah in vrstah vezane in nevezane besede. Kot tak je ali nauk o slogu, stilistika, ali nauk o govorništvu — retorika, ali nauk o pesništvu — poetika. Sistematično se učimo na naših srednjih in njim sorodnih šolah književne teorije kot učne snovi v studiju narodnega jezika v V. (poetiki) in VI. šoli (retoriki), tako, da začenjamo s poetiko in dodajamo stilistiko in retoriko, le kolikor je nujno potrebno. [Primerneje urejen studij bi bil sintaksa (slovnica), stilistika, retorika, (metrika), poetika]. Tako je učna snov poetike priprava za studij zgodovine književnosti ali narodne slovstvene zgodovine.

(Razmišljaj in obnavljaj sproti, kar si se učil poetike in stilistike že v nižjih razredih! Primeri in ponovi poglavja iz slovnice: Breznik 3. izd. § 302 — § 308; meroslovje § 1 — § 71)

2. Poetika ali nauk o pesništvu nas seznaja z različnimi vrstami in oblikami pesništva. Pesništvo je umetnost. Ker mu je beseda sredstvo, ga ločimo kot besedno umetnost od likovne ali muzikalne,

(Kako oblikuje slikar? Kako kipar? Kako glasbenik ali komponist? Premišljaj pomen besede umetnost! Vprašaj se, je-li virtuoz na violino umetnik, odrski igralec, dober deklamator! Našel boš, da je razlika med njimi in kiparjem, glasbenikom in pesnikom).

3. Pesništvo se deli v tri skupine: v epiko, v liriko in v dramatiko. Epika pripoveduje, lirika izpoveduje, dramatika prikazuje. (Šolska raba ima še didaktično pesništvo ali poučno. Ker ne moremo govoriti o zabavnem, zdravem i. p. dosledno tudi o didaktičnem pesništvu ne. Pesništvo je, kakor umetnost sploh, izraz lepega, ne koristnega. Prava umetnost pa je seveda vedno tudi dobra, koristna, torej poučna. Umetnost, ki se je hotela uveljaviti določno kot taka, ki je sama sebi namen — l'art pour l'art, je ostala le izrazna virtuoznost.)

4. Epično pesništvo je, kakor pove grški izraz *epike tehne* „pripovedna umetnost“. Pripovedovati zna tudi zgodovina. Pa še ni pesnik, je kvečjemu fin stilist (n. pr. Mommsen, Carlyle). Umetniško pripovedovati se torej pravi najti primerne izraze neki pesniško zajeti vsebini, epičnemu predmetu. Epični predmet pa je snovno dogodek iz zunanjega sveta: To, kar se je zgodilo, kar se godi ali se še bo godilo (trojanska vojska, bitka na odru, ki se odigrava za kulisami in jo ena oseba teihoskopično pripoveduje, Janezovo Razodetje i. p.). Če pa govorimo o predmetu epičnega pesništva kot o dogodku iz zunanjega sveta, mislimo s tem reči, da je ta svet zunanji le v odnosu in razmerju do pesnika — epika, ki ga objektivira kot svet zase, v katerem on kot pripovednik — rapsod osebno ne biva, pa četudi pripoveduje svoj lastni in celo duševni doživljaj (notranji svet). V tem oziru je kakor slikar, ki mu je predmet slike zunanji in so mu barve zunanji izraz, da iz slike prav nič ne vidimo roke, ki jo je ustvarila. Vsebina epičnemu pesništvu pa seveda ni vsake vrste dogodek, kakor uči opomba glede zgodovinarja. Epični predmet je vedno neresničen, pesniško presnovana resnica, narava, prikazana tako, kakor jo je videl umetnik skozi steklo svoje čudi, svojega temperamenta. Tako ustvarja epik recimo, iz zgodovinskih, kavzalno vezanih dogodkov, novo vsebino, svet s svojim posebnim izrazom, ki ga bomo imenovali epski zadržaj. „Epski slog“ pa kot pojem za zunanjo obliko v epiki je le relativne vrednosti. (Basen. n. pr. je strnjena, ep se diči z epično širokostjo. V epu je slog pragmatično-narativni, objektivni govor, v basni tradicionalno učvrščen, vrstno-tipični izraz. Govorimo o epiki pa še o lirsko razgibanih delih in o dramatično živahnem pripovedovanju.) Snov epičnega pesništva pregledamo najlažje tako, da jo motrimo po motivih, to je, po nekem zaključenem in preglednem številu tipično-značilnih dejavnih zametkov. V tem slučaju se nam bo posrečilo določiti skoraj dosledno vse vrste pripovednega pesništva kar najmanj prisiljeno pa tudi genetično najbolj primerno.

5. Epične vrste imenujemo vse tiste pesniške oblike v pripovednem pesništvu, ki kažejo vsaka zase, vsaka svojo tipično večinoma tradicijsko ustaljeno obliko in vsebino (motivnost). Prvotnejše so narodne tvorbe z določenim motivstvom. Imenovali jih bomo prvinske ali ele-

mentarne, a) ker so same zase že prave pripovedne oblike, b) a tudi tipična snovna motivnost, iz katere so se razvile drugotne oblike. Tipična snovna motivnost je 1. paganski, 2. krščanski, 3. pravljiski mit, 5. življenje (novelski motivi). Prvinske oblike pripovednega pesništva pa so: bajka (s paramitijo), pripovedka, pravljica, legenda, basen in parabola.

(Basen in parabolo štejemo med prvinske zlasti zato, ker ste a) prvenstveno stari, b) epično elementarno čisti in c) kar zgledno tipični. Po svojem etično poudarjenem zadržaju (Gehalt) sodite seveda med pripovedno poučno pesništvo).

(Dalje)

MOJ PRVI HONORAR

UMEN

Zalepil sem pismo, v katerem je bila prav ganljiva povest, pritisnil še znamko, nato pa šel po stopnicah na ulico. Skrbno sem stiskal pismo k sebi, da bi nihče ne mogel prečitati napisa. Kmalu sem se ustavil pri sivem, odrgnjenem nabiralniku. Še enkrat se me je polotil dvom. Ali bodo vzeli ali bodo zavrnil? Počasi, počasi sem vzdignil roko, ljubeče sem pismo ogledoval, nato pa ga polagoma, kakor bi mi ga bilo žal, potisnil skozi zarjavelo žrelce v nabiralnik. Tnk! je zaropotalo, jaz pa sem si dejal — menda veste, kdo je tudi tako rekel —: „Kar je, to je!“ in poln sladkih upov in nad zavil skozi temne ulice domov.

* * *

Bila je sobota. Ko sem prišel iz šole, sem povprašal gospodinjo, staro in suho ženšče, ali je prišlo kako pismo zame. To sem vprašal kar iz navade. Od takrat, odkar sem bil poslal svoje delce nekemu časopisu, sem vsak dan vprašal po pismu. Pa imajo naša uredništva to lepo in hvale vredno navado, da dajo človeku priliko, utrditi si značaj v potrpljenju. Toda tiste sobote nisem povprašal zastonj kakor mnogo krat prej, zakaj na mizi me je čakalo veliko pismo.

List je rdeče zapečaten bil.
o, zdaj si pa honorar dobil!

Sladka slutnja se je izpolnila: iz pisma sem potegnil — stotak!

*

Nekako ob petih smo se zbrali pri petošolcu Slamici. Dovolite mi, da vam predstavim vso mično družbo! — Ta debeluh tukaj je Vinko Slamica, pesmar, ki se v preparaciji za svoje „pesmi“ podpisuje s psevdonomim Podtrškogorski. Drugi je Dominik Kravica, ali s pesniškim imenom Slavoljub Evgenjevič, tudi „poet“. Tudi ta, menim, jaha namesto Pegaza klaverno kozo, pa še ta se mu rada upira. Vendar ima na sebi več pesniškega kot dični naš Podtrškogorski: suh je namreč tako, da bi ga s palcem in kazalcem prav lahko objel. Tretji sem pa jaz, Anton Grlica; če pak boste kdaj v kakšnem leposlovnem listu čitali podpis Ognjegin Prozopis, vedite, da je tisti sestavek izšel izpod mojega peresa.

Mi trije, ki se ubijamo z leposlovjem, smo si ustanovili društvo „Poezijo“. Shajamo se vsako soboto ob petih. Tu čitamo, kar smo med tednom spisali, drug drugemu kritiziramo ter se vadimo govorništva. Predsednik tega društva je Slamica. Izvoljen je bil pač zato, ker je prelen in prebada za tajnika ali celo blagajnika. Tajnik je Kravica, ker je tako neumen, da piše in sestavlja razna poročila za naše društvo. Blagajnik sem pa jaz. Jaz sem namreč ena redkih izjem med literati, da imam talent tudi za številke.

Sedli smo okoli mize, s tinto popacane, na vegaste stole. Podtrškogorski — pri društvenih sestankih se kličemo s psevdonimi — je prinesel četrť kislega vina in nekoliko suhih skorjic. Hoče, da je naše društvo kar najbolje videti bohemsko. — Podtrškogorski se pač zelo rad igra literata. — Vzdignil se je naš predsednik ter „pozdravil vse navzoče mile mu tovariše, nato pa prešel na dnevni red“. Prva točka dnevnega reda je bila deklamacija Podtrškogorskega pesmi. Naš „pojed“ — to je zanj najprimernejše ime — se je počasi dvignil, nekoliko pogladil kratke lase, vtaknil desnico za suknjič, ter z zanosom pričel:

POMLAD.

Pomlad
je prišla v deželo.
Polna nad
troši rož na debelo.
O, da bi le uspeh imelo
lepo to njeno delo!

Nasula jih je i v srce moje
i v mojem srcu pómľad poje
veselja polne pesmi svoje.

O, da bi njena pesem ne zamrla,
da rož bi usoda ne zatrla,
sicer bi tudi moja duša umrla!

Ponosno se je ozrl s svojimi malimi očmi po „vseh navzočih milih mu tovariših“, pričakujoč plohe pohvale.

„Ha-ha, Podtrškogorski je zopet sedel na pručico kakor majhen deček, ki ni še nikdar oblekel hlačić, pa misli, da leti na božanski Parnas! Obljubim ti, da bom pri prvi priliki, ko bom vprašan zemljepis, omenil, da pri nas silno bohotno cvete pesniška obrt. Da, da, še nekaj takih „pesnikov“, pa bodo morali vse naše lepe gozdove izpremeniti v papir in kmalu, prekmalu bo preko naše mile domovine kraška burja gnala besne svoje vrance!“

Podtrškogorski, ki je kar sapo izgubil, se je s pogledom utapljaljočega ozrl na „zaveznika“ Evgenjeviča. Pa zastonj je segel po rešilni deščici, zakaj Evgenjevič je imel preveč opravka z vinom in kruhom. Boječ se, da bi se nama utegnil vzbuditi tek po tistih dobrinah, se je trudil, da bi božjo tekočino in suhe skorjice kar najhitreje spravil na varno; pri tem pa je delal tako kisle obraze kakor puran, ki mu je dekla premnogo koruze zmašila v požrešni kljun. Ko je Podtrškogorski uvidel, da je osamljen, se mu je vzbudil pogum:

„Mrha ti prozaična! Hočeš, da bi ves svet požiral nezabeljeno prozaično rezanico tvojo (ni dosti pazil na besedni red, kar je neizpodbiten dokaz, da je bil smrtno užaljen), pri tem pa hočeš uničiti nas, nas pesnike, ki, ki ki strežemo božanski Muzi poezije (globoko se je oddahnil, ko je našel ta izhod); uničiti hočeš nas, ki čuvamo neprecenljivi zaklad, edino, kar je še svetega na zemlji, nas, ki se pečamo s poezijo!“

Razvnel se je revček, mast pod kožo se mu je tresla in izpod las na čelu so mu prilezle debele kaplje potu. Bog ve, koliko časa bi še trajalo srdito prerekanje, da nas ni Cerberus (gospodinja našega Slamice) zapodil iz hiše, ker mu je bilo vpitja preveč. Na cesti sem ju še povabil, naj gresta drugi dan z menoj na Hrib, kjer naj bi imeli izredno sejo. „Milima tovarišema“ se je to zdelo čudno, vendar pa, ker sem jima zagotovil, da bom plačeval jaz, sta brez oklevanja privolila. — — —

„To bosta gledala, ko zvesta, da pijeta za moj — honorar!“ sem si dejal, ko sem poln veselega pričakovanja, kaj bo prihodnjega dne, zlezel pod odejo.

*

„Ta presneti Slamica! Kaj še vedno ne bo prinesel težkega svojega telesa?“ je nestrpno robantil drugega dne Kravica, ki je z veseljem pričakoval prilike, da si po dolgem postu zopet nekoliko očisti svoj želodec od premnogih pajčevin. Še dolgo se je Kravica jezil, preden se je kakor racka, ki se ji nožice le pregloboko vdirajo v blato, primajal Slamica.

„Ha, kje si pa bil, grešnik rejeni?“ ga je nahrulil lačni Kravica.

„Ah, imel sem tako romantičen doživljaj! Gospodinja, veš, tisti gro-mozanski zmaj, mi ni dala iti iz hiše, češ, naj se rajši učim. Pa se je uštela dobra moja tetka! Prišle so klepetave ženice iz vseh koncev in krajev, da so obirale ljudi, poštene in nepoštene. Majale so s svojimi čeljustmi, da je bilo slišati kakor regljanje iz sedmih velikih mlak v topli poletni noči. Vedel sem, da do večera ne bo konca. Tiho sem torej odprl okno in, smuk, na dvorišče. Kaj, to bi se dala napraviti šaljiva pesem:

Fant pa vrv si brž poišče,
se spusti z njo na dvorišče.

Ha, sijajno, kaj ne?“

„Molči, molči, šleva, pa glej, da boš hitro premikal svoje lene noge!“ ga je zavrnil Kravica.

Bil je krasen pomladni dan. Prejšnjega večera je deževalo in dež in veter sta pometla iz zraka prah in soparo, da je bil vzduh prozorno čist. Zrak je bil prijetno hladen, ni bil zaspano mlačen, kakor je pomladi tako rad. Nebo je bilo čisto modro in sredi njega je plavalo sonce. Travniki so bili že ozeleneli, po njih pa so bili raztreseni cvetovi regrata in mar-jetic, kakor bi kdo na zelen prt natresel rumenih zlatnikov in belega drobiža. Gozd je bil še gol, le na bele brezove veje je legla rumenozelena megla in divja češnja in črni trn sta belo cvela, kakor bi tu sneg pozabil skopneti. Za nizkimi grički so se videle planine. Bile so bele, kakor bi jih s kredo narisal na modro nebo ...

Pa mila moja tovariša? Hodila sta za menoj in se ves čas prepirala, katere pesmi so boljše: starejše ali moderne. Slamica se je potegoval za starejše, Kravica pa je ves gorel za moderne.

„Kaj moderne! Nobenega ritma, nikakih rim! To pesem? Nak!“ se je razvnel Slamica.

„Ha, samo ritem in rime, pa zopet samo ritem in rime. Kje pa je ideja, bratec, kje? Samo da je ritem pravilen, da rime gladko tečejo, pa je pesem, pa naj bo tudi brez vsake ideje! Ideja! Jedro!“

„No, pa mi deklamiraj kako svojo moderno, pa ti bom kar na njej pokazal vse nedostatke!“

„Pa naj bo! Toda poslušaj, dobro poslušaj! ,Skozi okno luna sije ... (Vedi, da so na koncu tri pike, zapomni si: tri!) Jaz sedim in — (pazi, tukaj je pomišljaj!) pišem ... (zopet tri pike, da veš!) Lunini žarki trepečejo, na belem se listu leskečejo ... (tudi tu tri pike!) In jaz? ... (tu imaš pa vprašaj in tri pike!) Kakor da si pišem lastni testament na beli list — (glej, tu je pomišljaj!) mrtvaško lobanjo — — — (Tri črtice!) — A?“

„Kje ti vidiš poezijo, dragi Evgenjevič? Kje je ritem, kje rime, mili tovariš? (Pripominjam, da je tu Slamica rabil besedo „tovariš“ v tistem pomenu, ki ga ima ta beseda nekje na Hrvatskem, namreč: osel.) To bi omedlel nedosežni Homer, če bi te sedaj slišal!“

„Saj sem ti že stokrat in stokrat dejal, da je ideja glavno, betica filistejska!“

„Ni neumna moja glava, vendar tvoje ‚poezije‘ ne razume! Kje naj najdem idejo v njej?“

„Poslušaj in premišljuj:

Skozi okno luna sije ...
Jaz sedim in — pišem ...
Lunini žarki trepečejo,
na belem se listu leskečejo ...
In jaz? ...
Kakor da si pišem lastni testament
na beli list — mrtvaško lobanjo — — —

Še ne razumeš, bedak?“

„Pa kaj vse to pomeni: — — si pišem lastni testament na beli list — mrtvaško lobanjo?“

„Prav ta tajinstvenost, ta nerazumljivost je bistvo moderne poezije!“

„Aha, že razumem! Malo nerodno si se izrazil: — — ‚si pišem lastni testament‘. Bolje bi bilo, da si se izrazil: ... pišem testament poeziji svoji.“ Kaj ne, Evgenjevič, da si hotel tako?“

„Ti si bebec, slišiš: be—bec! Če česa prav ne otiplješ, povohaš, oblizneš in pogledaš od blizu in če ni tako enostavno, da še norec razume in slepec vidi, ne razumeš! Različni ljudje imajo različen okus, vsak si razlaga po svoje. Namen moderne poezije pa je, da nudi take pesmi, ki se lahko razumejo na vse mogoče načine! Razumeš sedaj, bedak?“

„Zahvaljen bodi, prijatelj, da si mi razsvetlil piškavi razum! Sedaj razumem! Napisal bom torej tako ‚pesem‘:

Prva vrsta: tri pike.

Druga vrsta: trije pomišljaji, potem klicaj in dva vprašaja.

Tretja vrsta: klicaj in tri črtice.

Četrta vrstica: dva klicaja in tri pike.

Tako, dragi bravec, besedilo si pa vstavi sam in tako razumevaj mojo pesem, kakor ti srce poželi! Dober estetičen užitek!“

„Bedak, bedak, bedak in še stokrat, tisočkrat: be-dak!“

Tako sta se torej prepirala moja mila tovariša (hrvatski pomen!), ne meneča se za krasno naravo. Narava je tista, ki nam vdahne v srce lepe in poetične misli, mati pesništva je narava! Temni zidovi ne porajajo pesmi! Ta dva se pa ob takem dnevu — prepirata! To, pa — pesnika? Nak, in še enkrat: na-ak!

★

Na prijaznem gričku se je izmed cvetočih češenj, marelic in breskev pokazala hiša. Trije debeli grozdi nad vrati so zgovorno pričali, da se

tukaj toči božanska kapljica. Po nekaterih razdrapanih stopnicah smo stopili v vežo, katere zadnji del je služil za kuhinjo. Nad prostornim ognjiščem so se dimile na dolgem drogu klobase in Kravice lačno oko je med njimi zapazilo nekaj mastnih kračic.

„Dober dan!“ smo vsi hkrati pozdravili debelo mater krčmarico.

„Bog ga daj!“ je odmevalo iz debelega njenega grla.

„No, mati, ali bi dobili kaj vina pa malo kruha? Pa še kaj preka-jenega za priboljšek?“ sem jo pobaral.

„Vsega je dovolj, vsega. Kar noter stopite, prosim!“

Kmalu je stal pred nami liter vina, pa tudi kruh in suhe klobase. Kravici so se zasvetile oči kakor sestradanemu psu, če mu pomoliš mastno kost pred gobec.

Posedli smo okoli obložene mize. Vstal sem in otvoril izredno sejo. Jedla sva in pila — Evgenjevič je goltal — in vsi skupaj smo delali načrte, kritizirali in se, da bo seja tem naravnejša — prepirali. Za prazen nič, seveda. Vidite torej, da je bila naša seja res „seja“, zlasti jo lahko tako imenujemo, ker je nekoliko vinjeni Podtrškogorski potem zadremal.

Tako so nam potekle kake tri četrti ure. Tedaj sem se dvignil ter začel:

„Mila moja tovariša! Prepričan sem, da mislita, da mi je denar poslala mati. Dà, poslala bi mi ga gotovo, pa ga reva nima. Ali, da mi ga je poslala teta. Dà, poslala bi mi ga gotovo, pa je preskopa. (Rajši mi pošlje polno pismo dobrih naukov.) — Nikar ne ugibajta, saj vem, da uganila nikdar in nikoli ne bosta. Zato vama rajši sam povem: Danes pijeta za moj ho —! (obraza sta se jima vidno podaljšala) ho —!“ (obraza sta bila že silno raztegnjena).

— Toda kaj? Vrata so se odpirala, pokazala se je palica, meni sumljivo znana, nato čevelj, potem še en čevelj in ena roka, držeča klobuk, še malo in — naš profesor je stal pred nami. Vstali smo hitro in Evgenjevič je z vso prisotnostjo duha v veliki naglici pospravil košček kruha in polovico klobase. — O, ti znameniti afrikanski kušcar! Od sramote bi zardel, od zavisti zopet pozelenel, če bi videl, kako se Podtrškogorski razume na tvojo obrt! Sprva je bil od vina rožnat, kakor so rožnati oblaki ob sončnem zahodu. Ko je zagledal palico pri vratih, je bledel, dokler ni bil, ko se je pokazala roka s klobukom, popolnoma bel, in ko je vstopil gospod profesor — je bil zopet zelen kot jabolko v juniju, nato pa je bil sedaj zelen, sedaj zopet rdeč kot kri.

„Lepo, lepo! Dobro, da vem, kakšni ste, ščinkavci! Kdo bi si mislil?“ je kruto pričel gospod profesor.

Podtrškogorski je zopet pozelenel in zelena barva je nekoliko potegnila na sivo. Izmuznili smo se skozi vrata kakor tatjé, ki so jih zalotili pri nečednem poslu. Zunaj sem plačal in jadrno smo jo odkurili domov.

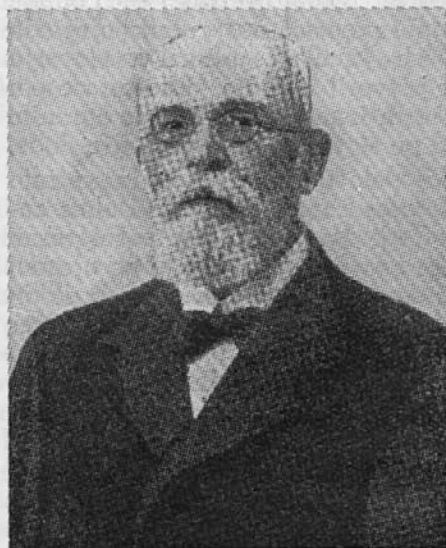
* * *

„Slamica, Kravica in Grlica! Izrekam vam ukor po razrednem učiteljskem zboru, ker ste popivali. Nisem si mislil o vas, da ste padli že tako globoko! Oh, ta mladina!“ Tako nas je ogovoril gospod razrednik čez nekaj dni vpričo vsega razreda. Sošolci in sošolke so se s škodoželjnimi obrazi ozrli na nas tri. Obenem so padle na klop tri dijaške knjižice z vpisano kaznijo . . .

„Pevcu vedno sreča laže . . .“

SLOVENSKI SLOVAR

OB DESETLETNICI PLETERŠNIKOVE SMRTI — JANEZ LOGAR

Početki dela za slovenski slovar segajo v 16. stoletje. Kreljeva preparacija 24 besedi v Otročji bibliji 1566 kot slovarska zbirka ni imela pomena. Večje število besedi je pač vsebovala Bohoričeva in pozneje Frischlinova — če se je ta sploh natisnila — *Nomenclatura*, ki je bila namenjena študentom protestantske stanovske šole v Ljubljani. Prvo večjo ohranjeno zbirko besedi ima v Dalmatinovi Bibliji 1584: „Register nektérih beséd, katére krajnski, koroški, slovenski ali bezjaški, hervatski, dalmatinski, istrijski ali kraški se drugači govoré“. Tudi Bohorič ima v svoji slovnici (1584) precejšnje zbirke besedi kot primere za pregibne besedne vrste.

Prvi je sistematično zbral slovenski besedni zaklad Dalmatinov prijatelj in Frischlinov najljubši učenec v Tübingenu — Hijeronim Megiser. Slovenščine se je učil pač že v Tübingenu od svojih sošolcev, pozneje pa med slovenskim ljudstvom samim, saj je bil v letih 1581—2 domači učitelj Khislovim na Fužinah pri Ljubljani, od l. 1593. do 1601. pa rektor prot. stanovske šole v Celovcu. L. 1592. je izdal „*Dictionarium quattuor linguarum*“, v katerem so nemške besede tolmačene najprej latinski, nato slovenski in italijanski (druga izdaja je izšla l. 1608.) Megiser je uporabil Dalmatinov register in besede iz Bohoričeve slovnice, a večino slovenskih besed je dobil pač iz ustnih virov. Do l. 1606., ko je izdal *Thesaurus polyglottus*, je znanje slovenščine še spopolnil in besedni zaklad pomnožil. — Iz Megiserjevega slovarja in iz žive govornice okrog Devina je črpal slovenske besede Italijan fra Alasia da Sommaripa, ki je l. 1607. v Vidmu izdal „*Vocabolario Italiano e Schiavo*“.

Do srede 18. stoletja potem ni izšel noben slovar več, ki bi upošteval slovenščino. Pač pa so do te dobe zbrali slovenski kapucini in diskalceati nekaj dobrih slovarskih zbirk, ki so po samostanih v rokopisih služili redovnikom (Hipolitov, Vorenčev, Kastelčev, Apostelov in dr. rokopisni slovarji). Celovski jezuitje pa so l. 1744. priredili tretjo izdajo Megiserjevega Dictionarja.

Osrednji slovar, ki sega v vse naše slovarje, je Pohlinovo „Tu malu besediše treh jezikov“. V njem so obseženi vsi dotedanji slovarji razen Alasicevega. In vplival je na vse poznejše, zlasti na Gutsmanna, Debevca, deloma na Kumerdeja in Jarnika. Iz teh so Pohlinove besede nevede prepisovali drugi — dasi so Pohlina in njegovo delo vsi prezirali. Pohlina je zapisal mnogo med narodom živih besed, mnogo sprejemljivih

naredil, mnogo potrebnih si izposodil od drugih Slovanov. Precejšnje število spakedrank, ki jih je tudi zapisal, je pa slepilo vse površne bravce, da so Pohlina in njegovo delo kar po celem obsojali in niso videli njegovih dobrih strani. (Te nam je odkril šele prof. dr. Anton Breznik.) — Pohlina je prvi pridno rabil in deloma dobesedno prepisal nasprotnik njegovih črkopisnih in pravopisnih posebnosti Ožbalt Gutschmann v slovarju l. 1789. Gutschmannov slov.-nemški slovar je tvoril ogrodje Murkovemu (1833.) in po njem tudi Janežičevemu v štirih izdajah. Tako se je ohranilo mnogo Pohlinskih dobrih in slabih besed po slovarjih do najnovejše dobe.

Vsi dosedaj omenjeni slovarji so bili delo posameznikov in so zato nujno nosili znake nepopolnosti in nedovršenosti. Tega se je dobro zavedel tudi prosvetljenec Blaž Kumerdej. Ta je l. 1779. začel resno misliti na obnovitev Akademije Operosorum, ki naj bi po njegovi zamisli ustalila in poenotila slovenski pravopis, likala slovenski jezik in združila moči za izdelavo popolnega slov.-nem. slovarja. Kumerdeju sicer načrt za združenje moči ni uspel (dasi je zbral v l. 1779. 15 mož, ki so pristali na njegov načrt), a popoln slovar slovenskega jezika je odslej ostal na programu Zoisovega kroga. Kumerdej, ki se je pozneje sam lotil izdelave slovarja, je 'iznašel' posebno 'iskalno metodo', po kateri mu ne bi ušla 'nobena sploh mogoča beseda'. Vse kaže, da je ta metoda bila enostavno kombiniranje črk in pritikanje vseh možnih sufiksov na tako dobljene 'korenske besede'. Kumerdej je zapisal vsako tvorbo, o kateri se mu je zdelo, da bi utegnila kaj pomeniti. Njegov slovar ima zato poleg obilice dobrega gradiva tudi mnogo neporabne navlake. Kumerdej je v l. 1794.—5. uvidel, da sam delu ne bo kos. Do l. 1787. je dovršil prvi del slov.-nem. slovarja, t. j. črke A—F; v nadaljevanju, ki je datirano z l. 1798. pa ni več slovar 'kranjskega' jezika, temveč splošno slovanski slovar; v njem so obdelana gesla od Gab—Lib. Tedaj si je s Zoisom vred začel zelo prizadevati, da bi spravil v Ljubljano Vodnika in ga pridobil za sodelavca. — Približno v tej dobi je dovršil svoj slovar tudi Janez Debevec, a tudi temu je obležal v rokopisu.

Kumerdejevo delo je res nadaljeval Vodnik. Ta je do l. 1806. slovar v glavnem dodelal, a spopolnjeval ga je vse do svoje smrti l. 1819. Da ni izšel v tisku, je v veliki meri zakrivil Jernej Kopitar, ki je Vodniku obljubil, da bo dal na Dunaju vlti nekaj novih črk za tisk slovarja. Vodnik je čakal in čakal, a črk ni dočakal, pač pa smrt, ki mu je iztrgala pero iz rok.

Izdaja popolnega slovenskega slovarja je z Vodnikovo smrtjo spet za dalj časa splavala po vodi. Praktičnim potrebam so odslej spet stregli manjši slovarji, tako že omenjeni Murkov (1833.), Kekov šolski (1834., 4. in 5. izdaja Praprotnikova, 6. Tomiškova) in Janežičev iz l. 1850. (nem.-slov.) in 1851. (slov.-nem.). Nove izdaje Janežiča so prirejali Julij pl. Kleinmayr, Hubad, Bartel.

Vodnikovo gradivo, ki je vsebovalo tudi vso porabno Kumerdejevo besedno zbirko (okrog 14 tisoč besedi!), sta med tem hranila Ravnika in Metelko. Ko se je l. 1848. osnovalo 'Slovensko društvo' v Ljubljani, si je takoj naložilo nalogo, izdati slovenski slovar — 'mali in kolikor je moč popolni besednjak v dveh delih (slovensko-nemški in nemško-slovenski)'. 'Slovensko društvo' je prevzelo Vodnikov rokopis, prejelo od Ravnika in Cafa še posebne zbirke in se resno lotilo

dela. Peseben slovski odbor je do l. 1852. nem.-slov. del dodelal in ga izročil v pregled nekaterim poznavalcem slovenskega jezika.

A „Slovensko društvo“ se je med tem razšlo (1851.) in izdaja slovarja je bila spet ogrožena. Nadaljevanje dela je zagotovil v decembru 1853. ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf, ki je Bleiweisu obljubil, da prevzame stroške za izdajo slovarja na svoje rame. L. 1861. je prevzel skrb za izvršitev škofove oporoke dež. odbor. Tako je nemško-slovenski slovar, ki ga je urednik M. Cigale pripravil za tisk v letih 1854.—9., l. 1860. res izšel.

Mnogo večje težave pa so bile s slovensko-nemškim delom. Na pristisk celovškega „Slovenca“ je dobil uredništvo najprej Fr. Levstik, četudi to ljubljanskim prvakom ni bilo nič kaj pogodu. Levstik se je lotil dela z veliko vestnostjo. Dotedaj zbrano gradivo je bilo pomanjkljivo, zato je začel slovenske knjige znova „obirati“. Ker se je v prav tisti dobi vedno bolj utrjal v prepričanju, da je slovenski jezik ves preplavljen z nepotrebnimi izposojenkami iz sosednjih germanskih ter romanskih narečij in da je treba vso to tujo navlako brezobzirno odstraniti iz njega, se je z nedosežno vztrajnostjo lotil preiskav sosednjih narečij. Prečital in ekscerpiral je debele slovarje starovisokonemškega, srednjevisokonemškega, gotskega, bavarskega, avstrijskega, koroškega, švicarskega in kočevskega narečja, prečital vsega Miklošiča, Kopitarja, Dalmatinovo biblijo in še mnogo drugega — skupno nad 34.000 strani. Hotel je napisati Slovincem etimološki slovar, t. j. slovar, ki naj bi pri vsaki besedi določil tudi izvor; hotel je vsako besedo opremiti s citati, kje in v kakšni zvezi se rabi; nameraval je slovenski jezikovni zaklad temeljito — pretemeljito — očistiti in ga vzpostaviti v vsej njegovi prvotni lepoti in pristnosti s pomočjo starocerkveneslovanščine. Levstik je delal s toliko pridnostjo, da so ga nepristransko sodeči ljudje občudovali. Miklošič je rekel, da se mora Levstiku pero vneti in zgoreti, preden bo prišel do sredine dela. A osebni nasprotniki, katerih je imel Levstik vedno dosti, so že pred potekom enega leta od pričetka Levstikovega dela, začeli nestrpno vpraševati, kdaj bo slov.-nem. slovar že neki dovršen. Levstik je potrpežljivo odgovarjal, da se tako delo ne zmaši v enem letu, in s primeri kazal, kako si je slovar zasnoval. A njegovi sovražniki so rovarili dalje in končno dosegli, da je Wolfov naslednik škof Vidmar slovski odbor razpustil in Levstiku uredništvo vzel.

Pozneje so ponudili uredništvo Navratilu, ki ga je odklonil, in prof. Pajku, ki je uredil le črke A—Č. Potem se je Pogačar spet obrnil na Levstika. Ta je delo sprejel, a kmalu sam pustil. Potem so rokopisi ležali vse do l. 1880., ko je J. Vošnjak spet pridobil nekdanjega predsednika slovanskega odbora, tedanjega škofa ljublj., Janeza Zl. Pogačarja, da je znova začel skrbeti za izdelavo slov. slovarja. Škof je sklical k sebi znamenite slovenske jezikoslovce. Gr. Krek, ki je bil dotedaj nabrano gradivo pregledal, je na sestanku izjavil, da iz tega ni mogoče napraviti znanstveno urejenega, historičnega slovarja. Zato so sklenili, naj se izda praktičen slovar. Delo je skraja prevzel odbor, kateremu je bil predsednik Gr. Krek, podpredsednik pa Maks Pleteršnik. Ker pa je skupno delo le počasi napredovalo — člani odbora so bili prezaposleni s poklicnim delom — je Pogačar l. 1883. izročil uredništvo slovarja Maksu Pleteršniku.

Maks Pleteršnik, ki se je rodil dne 3. dec. 1840. v Pišecah pri Brežicah in umrl pred 10 leti (13. sept. 1923) prav tam, je po dovršenih akademskih študijah na Dunaju (poslušal je klasično in slovansko filologijo, bil je torej Miklošičev učenec) služboval skoraj v vseh slovenskih mestih, ki so imela tedaj gimnazijo: v Mariboru, Celju, Kranju, Gorici, Trstu in v Ljubljani. Mimo svojega šolskega poklica je pisal poljudne razprave iz obeh svojih strok: o življenju starih Grkov in Rimljanov in njih umetnosti, o primerah v Homerjevi in srbski narodni poeziji, o zgodovini slovenskega naroda, o gospodarskem in kulturnem življenju Slovencev, Hrvatov in Srbov, o svojem predniku Valentinu Vodniku na ljubljanski gimnaziji; vrhu tega je izdal tudi zgodovinsko povest iz starega Rima in več prevodov. Uveljavljal se je v 'Dramatičnem društvu' in odlično sodeloval v 'Slovenski Matici' — kjer je s svojim odločnim nastopom za znanstveni časopis, ki naj bi ga 'Matica' izdajala, na obnem zboru dne 24. jan. 1877. povzročil odkrit spopad med 'mladimi' in 'stariimi'. Bleiweis je tedaj izdajo znanstvenega časopisa preprečil, Pleteršnik pa z nekaterimi drugimi odborniki vred stopil iz 'Matice'. Ko je po Bleiweisovi smrti l. 1882. spet vstopil, je skrbel zlasti za organizirano zbiranje krajevnih imen, ki ga je 'Matica' po njegovi iniciativi vodila že od l. 1876. Ko so ga l. 1885. izvolili za predsednika 'Slovenske Matice', je predsedništvo odklonil, ker je bil tedaj že urednik slovensko-nemškega dela Wolfovega slovarja.

* * *

Pleteršnik se je lotil slovanskega dela z vso vnemo. Zbirke, ki jih je dobil v roke, so imele zelo različno vrednost. Vsebovale so mnogo dobrega, a tudi obilo manj vrednega gradiva, imele so mnogo pomanjkljivosti in vrzeli. Gradivo je bilo treba kritično pretrstati, izločiti vse mrtve, neorganske elemente (zlasti umetne tvorbe raznih slovanskih 'pisateljev', ki so se vlekle iz slovarja v slovar, a bile sicer nerabne), treba ga je bilo dopolniti z izpisi, zlasti z izpisi iz novejših knjig in časopisov. Dalje je bilo treba rešiti vprašanje označevanja akcentov in vokalne kvalitete pri e in o, vprašanje oznake redukcijskega vokala in trdega l-a. Temeljita izobrazba in vsestransko poznanje slovenskega jezika, služboval je v območju vseh slovenskih narečij izvzemši koroškega!) je Pleteršniku omogočilo, da je vsa ta vprašanja rešil zelo spretno in zadovoljivo: akcent je s preprostimi znaki označil nad vokali, kvaliteto pri o in e pod vokali; redukcijski vokal je pisal z znakom, ki je podoben e-ju, trdi l je označil s poljskim l. Etimologiziranje in seveda tudi spreminjanje pisave in čiščenje po Levstikovem načinu je opustil, vendar pa je pri izposojenkah navedel izvor, pri važnejših in redkejših besedah pa avtorje, ki so jih prvi rabili. Vrhu tega je pod razna gesla nakopičil mnogo narodnih izrekov in pregovorov, ki slovarju ceno občutno dvigajo.

Z vsem tem je Pleteršnik storil mnogo več, kot mu je bilo naročeno: Slovarju je dal ne samo praktično, temveč tudi visoko znanstveno vrednost. S svojim delom je Pleteršnik objel 350 letno prizadevanje najboljših mož za čistost in lepoto slovenskega jezika.

S slovarjem, ki ga je urejal 9 let in nato tiskal 3 leta (izšel je v dveh zvezkih l. 1894. in 1895.), je dal Pleteršnik slovenskemu narodu to, česar je pogrešal dolga stoletja, to po čemer so hrepeneli in za kar so

požrtvovalno delali Kumerdej, Zois, Vodnik, Caf, Ravnikar, Levstik: nesmrten spomenik slovenskemu jeziku.

* * *

Viri: Slov. biogr. leksikon pod gesli: Krelj, Bohorič, Dalmatin, Megiser, Hipolit, Kastelic, Apostel, Kumerdej, Gutsman: Pletersnik, Slovensko-nemški slovar I., 1894. Predgovor; Pirjevec, Maks Pletersnik, Ljubljanski Zvon 1924, 240, 304, 361; Dr. Ant. Breznik, Slovenski slovarji, Razprave znan. dr. III. (1926) 110.—74; Logar — Ocvirk, Levstikov zbornik 1933, 114, 230—247, Lončar, Desetletnica Pletersnikove smrti, Slovenija II. št. 38.

SONETI PRED MATURO

MILAN Š.

I.

Srebrnobeke kaplje v ritmu vetra
enakomerno padajo na okna —
v drevesih podhrteva vetra zvok,
ko komaj vidno brstje bi ječalo.

Trije sedimo v nepremični drži;
trije — ko poslušali bi čarobne zvoke
pomladnih vijolin — Pred nami v mrtvi
besedi plazijo se tajne vode.

Trije — vkovani v eno samo misel:
duha usmeriti iz labirintov
besed in misli v razumevanje.

Nekdo nam govori iz praznih knjig:
spoznavaj misli in ustvarjaj misli —
Trije sedimo v nepremični drži.

II.

In mimo belih oken gre večer —
zavese se priklanjajo v tišini.
Nad nami v zvokih plahuta nemir,
izgublja se v brezzvezdnati jasnini.

Trije — v brleči luči sključeni
nad knjigo zgodovinskega življenja —
spoznavamo obraze davnih dni,
ko bi jih izklesali iz kamena

nevidni mojstri mrtvih črk pred nami —
Zdaj čutimo: nekdo budi se v nas,
budimo se iz mrtvih drž še sami —

Pomladna noč blesteča v srebrnini
ovija nam s trakovi sanj obraz,
da smo trije sklonili se k davnini.

III.

Na nebu sonca je kristal in barve
prelivajo se z mrakom naše izbe
v nejasno harmonijo svetlih senc,
ko v zraku trepetali bi dragulji.

Trije — v toploto sonca potopljeni,
hitimo preko mrzlih polj in senc
in iščemo si med zidovi mesta
zelene trate in jasnine sonca.

Ob mrtvi misli smo okameneli —
nekdo je štel udarce stenske ure,
enakomerno padajoče v izbo.

Mi moramo naprej, da prehitimo
hitenje časa, ki v brezglasnem ritmu
pred nami v nedosežnost prhuta — —

SVETI NIKOLAJ

ČUDEŽNA IGRA V 5 SLIKAH
PO WILLRAMU PRIREDIL JOŽA LOVRENČIČ

Nastopajo

Sv. Nikolaj	Angelček
Mati	Sv. Mihael
Osem angelov	Osem hudobcev
Osem divjakov	Dva čuvaja
Štirje ujetniki	Krojač
Skupina otrok.	

PRVA SLIKA

PRED NEBEŠKIMI VRATI

SV. NIKOLAJ

(Svečano, a vendar šegavo ljubeznivo.)

O, star sem že, betežen mož,
kako se tak še gibal boš,
ko treba je k mladini iti
in njene prošnje — koliko jih je — spolniti!
Res, biti sveti Nikolaj
ni šala več, je muka zdaj,
a ker najvišji je Gospod sklenil tako
in rad imam otroke — pa naj bo!
Kako strmeli bodo mali,
kako vsi srečni bodo se smejali,
ko se pred njimi bodejo darovi zablščali!...
(Zapazi angelčka.)
Kaj rad bi ti, moj ljubi bratec?

ANGELČEK

(Živo, žalostno, končno zaupljivo.)

Jaz sem krilatec,
ki včeraj iz solzne doline
sem poletel do nebeške domovine
in srečen bi bil kar se dá,
a moja uboga mamica
od jutra do noči
se za mano solzi in to me boli.
Ah, in oče, moj oče je šel čez morje
in ni se vrnil — pa ji je težko srce
in svoje ljube oči bo izjokála,
ker sama, sama je na svetu ostala.
Pa sem pomislil in sem sklenil
in se k tebi namenil,
ker če je kdo, ki more pomagati,
si ti, o sveti mož bradati!
Zato poslušaj prošnjo neboljenega deteta:
poišči v svetu mi očeta.
Prepričan sem, da ga dobiš
in mamici privedeš in jo vzveseliš!

SV. NIKOLAJ

(Ljubeznivo opravičujoče.)

Res ne utegnem, dragi otrok,
drugam me pošilja ljubi Bog,
med otroke moram iti,

jih obdariti
in vzveseliti!

ANGELČEK

(Kakor užaljen.)

Pa naj počakajo!

SV. NIKOLAJ

(Rahlo očitajoče.)

O glej, kako imaš srce trdó!
Kaj niso tvoji bratci in sestrice vsi,
ki pridni so zaslužili darí?
Pa naj bi pustil jih še čakati,
ko vsi se me že veselijo?
Prisluhni, kako me s pesmijo častijo!
(Petje otrok, ki se postavijo v ospredju odra
„na zemlji“, privabi še druge angele. Izpred
nebeških vrat v ozadju poslušajo pesem. Med
posameznimi kiticami razgovor angelov.)

PESEM OTROK O SV. NIKOLAJU

Prva kitica:

V očeh nebesa nosimo
in kakor znamo prosimo:
odpri, odpri že sveti raj
in pridi k nam, sv. Nikolaj!

PRVI ANGEL

(Nevoljno.)

Moj Bog, saj to ni petje, je kričanje,
ki prepodi vse lepe sanje —
jaz sem tako sladkó in mirno spal!

DRUGI ANGEL

(Šegavo.)

Dà, dà, in še pozabil delo, ki ti ga Gospod je dal!
Očistiti bi moral vse zvezdice
in potrebiti vse stezice,
ki v nebesa vódljo,
da dušice ne zablodijo...

Druga kitica:

Pridna deca radostno
v zboru te pozdravljamo,
zlim pa danes kot nekdaj
strah si, sveti Nikolaj!

TRETJI ANGEL

(Milo.)

Ne stresaj jeze mi nikar,
saj je otroške pesmi čar,
ki z zemlje k nam prihaja,
tako lep, da je vreden raja!

ČETRTI ANGEL

(Živo.)

Saj, saj,
a iz vrišča, če sem slišal prav, doni le —
Nikolaj!

Ni li to oni dobri, stari mož
s srebrnobelimi lasmi
in z ljubeznivimi očmi —
ni li to oni dobri, stari mož?

Tretja kitica:

Darov koristnih, pametnih,
oblek suknjenih, žametnih
in še igrač, sladčic nam daj,
o ljubi sveti Nikolaj!

PETI ANGEL

(Zavzeto.)

Pa čeprav je že star
in betežen tako,
vendär še urnó
preklada noge in vsekdar
veselje odseva mu z lic,
ko mora prešteti nešteto stopnic,
da vzveseli
otroke bogatih in revnih ljudi!

ŠESTI ANGEL

(Pojasnjujoče.)

Otroke rad ima,
otrokom vse razdá,
kar najde križem svetá.
Vem, še po zvezdah bi segel,
da bi otrokom ustregel —
o, in zanje, če bi le mogel,
z neba bi zmaknil sonček okrogel!

Četrta kitica:

Orehov zlatih kar se dá
in rešto fig in jábolka
in šibo še za dirindaj
prinesi, sveti Nikolaj!

PRVI ANGEL

(Odločno.)

Poslej ne bom kar nič več spal,
ob zvezdah bom na straži stal
in rečem vam, Bog naj me kazni,
če mi katero ukrál bo mož prijazni!

DRUGI ANGEL

(Opravičujoče — uslužno.)

Prijazni svetnik, ne jezí se na nas!
Tvoj ljubi obraz,

tvoj sladki smehlja —
kaj proti njemu je sončni sijaj!
Vsi radi s teboj se družimo
in radi, preradi ti služimo,
če pa le kdaj za kratek čas
pošalimo se, ne jezi se na nas!

SV. NIKOLAJ

(Ljubeznivo.)

Kdo bi tako trd mogel biti,
da ne bi maral dece vzveseliti?

ANGELČEK

(Otroško resno.)

Materino gorje — bi jaz dél —
ki ji je Bog otroka vzel
in ji mož je čez morje odšel,
ublažiti
in jo potoláziti,
lepše biló bi, zaslužnejše delo,
ko obdarovati otrok krdelo.
Zato te prosim, sveti Nikolaj,
o stopi, stopi k mamici moji v našo hišo zdaj!
Glej, prosim te kleče: usliši me!

(Z angelčkom pokleknejo pred Nikolaja tudi
angeli in vneto podpirajo malčkovo prošnjo.)

PRVI ANGEL

Usliši ga, pomagaj materi!

DRUGI ANGEL

Saj je zdaj angel kakor mi!

TRETJI ANGEL

Kako kleči in joče in vije roké —
še meni v oči so prišle solzé!

ČETRTI ANGEL

Za mamico prosi — usmili se ga,
saj veš, kaj je mati, ko si s sveta!

PETI ANGEL

Smehlja se že — veselite se vsi:
sveti Nikolaj spet čudež naredi!

ŠESTI ANGEL

Glej, mi in vsi angelski zbori
pripravljeni smo ti pomagati, govóri!

SV. NIKOLAJ

(Potraplja prijazno angelčka.)

Poslušaj, mali, zdaj gremo
in mamico ti potolázimo,
da po očetu in po tebi ji ne bo nič več težkó!

DRUGA SLIKA

PRI INZULANIH V JUŽNEM MORJU

Bojni ples divjakov v ozadju ob ognjih.

PRVI UJETNIK

(Pride od morja s tovariši; vsi mokri.)

Še vedno se tresem od groze neznanske,
še vedno se zdi mi, da barka pogreza
sredi tulečih se, besnih valov!

DRUGI UJETNIK

Srce se mi strese, če nanje pomislim,
ki grozno v vrtincih so divjih tonili:
deské so objemali, pa jih vihar
vseh dvanajst je treščil ob kleč.

PRVI UJETNIK

Mi v čolnu vzdržali tri dni in noči smo,
valovi so z nami igrali se: zdaj v globočino
so nas potisnili, da so nas vrgli
lahkó spet v višino oblakom naprot!

DRUGI UJETNIK

Potem pa nas zgrabil je val velikanski
in usmiljen tu sem nas naplavil
na pusti, peščen otok, kjer smo ovedeli spet se
uklenjeni, da še živimo, a groza —
zapisani smrti med ljudožrci!

TRETJI UJETNIK

(Šegavo razigrano.)

Kjerkoli sem bil, sem jih zdiral
in vsi so me radi imeli,
me bili veseli.
O vem, tudi oni, ki bo me požiral,
me rad bo imel in me bo vesel.
Le eno želel bi, če bodo kosti vsaj mi pokopáli,
da bi mi na grob napisáli:
Ker ni smel več na božjem sveti,
čeprav bi rad, živeti,
umrl je in bili smo ga tako veseli,
da smo ga zares pojeli!

ČETRTI UJETNIK

(Kot tretji — le s prizvokom grenkosti.)

Prijatelj, prav imaš, kaj bi se kujali
in cmerili in žalost vzbujali!
Štvar vsaka — tudi smrt — je taka, kot jo gledaš.
Če jim je prav, naj z nami le mesárijó
in še želodec si pokvarijo!
Pač glavno je, bi rekel jaz, da se zavedaš:
ko je enkrat vsega konec,
ne poje več še tako lep lonec!

TRETJI UJETNIK

Ko bom mrtev, mrtev zares
tako nekako ko posekan les,
mi za ves svet ne bo mari,

pa naj bom še v tako za nič obari,
a če bi me kdo živega pekel,
potem, potem ne vem, kaj bi rekel!...

PRVI ČUVAJ

(Drugemu.)

Poglej no, hoho,
to je teló!
Kot nikdar obilo
nas čaka kosilo — hoho!

DRUGI ČUVAJ

(Prvemu.)

Ta bedra, ta meča,
ko bodo se scvrla
za naša grla —
o, kaka sreča!

TRETJI UJETNIK

Trapi, trapi!
Rad bi videl jih, kako bodo kisli,
ko moje mesó bodo grizli
in udari v nosnice jim alkohol,
ki se ga branil nisem nikol
in ga dušil kar v eni sapi!

ČETRTI UJETNIK

Jaz tudi dvomim, da bi me kdo gustiral,
zakaj do mozga sem se znikotiniziral —
sicer je menda nikotin lek,
ki vzbuja tek...

PRVI UJETNIK

(Zamišljeno.)

Kako se leskečejo zvezde na nebu,
kako mi migljajo, ko da bi pozdrav mi
pošiljale! — V srcu budijo
mi hrepenenje in misel na dom...

DRUGI UJETNIK

(Mirno.)

Jaz nimam očeta več, nimam več matere,
sestra ne čaka me, brat ne in ne deklé —
človek lahko umré!

PRVI UJETNIK

O, jaz pa ženo imam v domovini,
ljubi me, kakor jaz ljubim jo srčno, globoko,
in še otroka imava, ki jo objema
in po očetu sprašuje, ah, in ne ve mu
povedati, kje sem, in joče in joče
in sanja z otrokom o meni in kliče,
da bi se vrnil že srečno domov...

DRUGI UJETNIK

Samo še to edino si želim,
da umrl lahko bi — a potem, potem,
da mirno spal bi, spal...
Tako sem truden, sladko truden! —

PRVI UJETNIK

Tudi meni se že toži.
Lahko noč, prijatelj, spočijte
se do jutri, ko nas čaka smrt,
ki nas zaziblje v večni sen!...

(Zmračí se povsem. Zvezde. Sanjava godba.)

PRVI UJETNIK (Govori iz sanj.)

O ljuba žena, pozdravljena! Naj stisnem rokó ti
in te objamem in poljubim po tem dolgem času!
Takó.

In zdaj pokaži sina mi!

Oči so se ti orosile in mi jih odmikaš?

Čuj, sina, otroka najinega, mi pokaži!

Glej, glej, tamle prihaja in za rókó vodi starčka
s srebrnobelo brado in se mi blaženo smehlja
z nedolžnimi očmi in — ali meni, očetu, miga
z rokami, belimi ko lilije?

O ljubo dete, kaj ne stopiš bliže?

Kaj si tako oblečeno, ko da bi umrlo?

Kaj hoče sivolasí starček, ki znamenje mi daje,
naj molčim?

(Nebeška svetloba, v kateri se bliža z an-
gelčkom otrokom sv. Nikolaj, ki obstane pred
ujetniki in končno pred prvim ujetnikom.)

SVETI NIKOLAJ (Skrivnostno slovesno.)

V Bogu pozdravljeni, možje!

Prinašam v stiski vam veselo vest: jutrišnji dan
pristane na otoku vašem ladja,

z njo pridejo znanilci vere, ki vas rešijo,

oznanjajoč med črnici sveto blagovest

v imenu križa svetega. In krščeni zamorci

z veseljem vam pusté življenje in lahko

domov se vrnete v svobódo.

Zahvalite Boga za to! — Čez mirno morje

odvede v kratkem barka vas do doma!

In ti, nesrečni mož,

spet boš pozdravil ljubo ženo, a otroka,

ki v sanjah sem kot angela ti ga pokazal,

ne najdeš več, pa potolaži se,

zakaj k nam nad zvezde v nebo je že prišel!

(Sanjava godba.)

(Dalje.)

OBZORNIK

Nove knjige

Knjižnica Mladinske matice. Za počit-
nice je dobila ljudskošolska mladina — go-
tovo tudi srednješolska — zopet štiri drobne
knjige, katerih je morala biti vesela, saj so
tako prijetno raznovrstne. — „Kresnice“
(112 str.) obsegajo letos večinoma zgodov-
inske in zemljepisne sestavke s številnimi
ilustracijami, ki prav lepo poživljajo tekst.
Ob teh prispevkih se seznanijo mladi na-
ročniki z našo preteklostjo in sedanostjo
in s pokrajinami naše ožje in širše domo-
vine. — Bogomir Magajna se je uveljavil
s svojo mikavno pravljico „Brkonja Čelju-
stnik“ (64 str.), ki jo je lepo ilustriral Bo-
židar Jakac. — Po raznih virih je spretno
sestavila Marija Kmetova svoje „Lovce na
mikrobe“, ob katerih se je gotovo otrok in
odrasli z zanimanjem pomudil, saj take
knjige doslej res nismo imeli. — Edo Der-
žaj, ki je že lansko leto pripravil s svojo
slikanico o hudobni kavki najmlajšim veliko
veselje, jim je tudi letos postregel z več-
barvnimi podobami „Za vesele in žalostne
čase“, ki jih prinaša leto. Lani so otroci
lahko kar sami interpretirali slikanico, letos
jim ciklične slike razlaga v verzih — niso
vsi vzorni! — Anica Černejeva.

Knjižice so izšle v — 21.500 izvodih! Ob
smotrenem delu „Mladinske matice“ — v
šestih letih svojega obstoja je izdala 4 let-
nike „Našega roda“, 23 knjig rednih in 4

knjige izrednih izdaj v skupni nakladi, ki
presega 600.000 izvodov — moramo priznati,
da mladinska književnost pri nas ni več
pastorka, in upamo, da se bo od leta do
leta še lepše razvijala.

Kongregacijski dijaški koledarček.
Šolsko leto 1933/34. Cena 8 Din. Izdal kon-
zorcij „Naše zvezde“ v Ljubljani. Tiskala
Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. — Ta
koledarček, ki se je že lani tako priljubil,
je namenjen predvsem kongreganistom, a je
po svojih sestavkih in rubrikah tako pisan
in uporaben, da pride prav slehernemu di-
jaku in mu ne bo žal, če si ga kupi!

Jo van Ammers-Küller: Upornice. Ro-
man. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljub-
ljani. Leposlovna knjižnica 13. Prevedel Ferdo
Kozak. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.
Str. 373. Cena vez. Din 80.—, kart. Din 70.—

Jo van Ammers-Küller je holandska pi-
sateljica, ki je zaslovela prav po tem romanu,
v katerem podaja življenje treh generacij
ob družini Coornveltovi v Leidenu. Leta
1840. stopiš v družino in jo spremljaš v treh
knjigah v leto 1924., tedaj prav v naše čase.
Junakinje romana so v prvi vrsti ženske, ki
se borijo od rahlega romantičnega odpora
zoper patriarhalno ozkostičnost preko smo-
trenega nastopa za emancipacijo in zmagojo,
a v zmagi spoznajo, „da niso žene v dnu
svojih src nič preveč drugačne od onih
poprej...“ — Vse tri dobe — 1840, 1872,

1924 — je pisateljica tako zajela in označila, da jih res živiš, ko spremljaš Coornveltove v njihovem bitju in žitju. Prevod je lep in gladek.

Kristian Elster: Sodnikova hiša ob fjordu. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Ljudska knjižnica 51. Prevedla Ivanka Klemenčič. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Str. 242. Cena vez. Din 55.— broš. Din 45.— Pendant k „Upornicam“! Tiho, vdano življenje v idiličnem vzdušju z vsemi majhnimi skrbmi in doživljaji družine sodnika Hageja, prijetno podano v dveh delih in še v epilogu.

Ing. Drago Mattanovich: Elektrotehnika. I. Osnove in stroji. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Opremil arh. Jože Mesar. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 163. Cena Din 80.— „Kosmos“, zbirka poljudno znanstvenih in gospodarskih spisov, spominov, potopisov itd., je s tem Mattanovichem delom gotovo ustregel vsem, ki so doslej pogrešali poljudno pisane knjige o tej stroki. Poljudno pač, kolikor se sploh da govoriti o elektrotehniki, recimo, bravcu s srednješolsko izobrazbo. Kljub številnim slikam, ki pojasnjujejo izvajanja, pa bo knjiga povprečnemu interesentu le še težka. Strokovni elektrotehnični slovar — slovensko-nemški in nemško-slovenski — ki ga je ljubljanski terminološki odsek sekcije Udruženja jugoslov. inž. in arhitektov dopolnil in ustanovil, je vsekakor velika jezikovna pridobitev. Onim dijakom, ki jih elektrotehnična stroka posebno zanima, knjigo prav toplo priporočamo.

Naši zapiski

† DR. JOSIP MARINKO.

K avtobiografiji „Iz mojega življenja“, ki jo je spisal pokojni gospod profesor malo pred svojo smrtjo, opozarjamo na prelepi življenjepis, katerega je o pokojniku priobčil dr. Fr. Detela v dvanajstem letniku „Mentorja“ 1921—22. Iz tega življenjepisa posnemamo naslednje podatke o življenju in delu dr. Marinka.

Po maturi je vstopil, kot sam pripoveduje, v bogoslovje. Kakor je že v Alojzijevišču sodeloval pri „Domačih vajah“ — 1868 je prevedel tudi igro „Oproščeni ujetnik“, ki je izšla v Slovenski Taliji, in „Nabito brez svinca“, ki je ostala v rokopisu — tako je bil tudi vnet sotrudnik „Slovenske Lipe“, katero so pisali bogoslovci. V drugem in tretjem letu jo je urejeval in priobčil med drugim „Govor, namenjen za besedo, ki se je napravila v čast Val. Vodnika“ ter „Medis álypos“.

30. julija 1872 je bil posvečen in pel novo mašo na Dobrovi, od 1873—1876 je bil kap-

lan v Kostanjevici, 1876 je prišel v Ljubljano za škofovega kaplana ter se pripravljaj za doktorat iz bogoslovja, katerega je dosegel v Gradcu 1880, nakar je bil do 1881 kaplan v Cerkljah, potem do 1883 pri Sv. Petru v Ljubljani. To leto je postal profesor verouka v Novem mestu, kjer je ostal do 1909, ko je bil upokojen in se preselil v Presko, odkoder je šel za župnega upravitelja v Mavčiče 1911—1917. Zadnja leta pa je preživel zopet v Preski, kjer je 23. julija 1921 umrl.

Ko so 1884 ustanovili v Novem mestu „Dolenjske novice“ je bil dr. Marinko med soustanovitelji in jih je tudi od leta 1885. do 1893. urejal. Za A. Zolgarjev „Zbornik sv. Cirila in Metoda“ 1886 je napisal sestavek „Sv. Ciril in Metod, vzornika slovenskim dijakom“. Isto leto je ustanovil podružnico Družbe sv. Cirila in Metoda. Da bi pomagal revnim rokodelskim vajencem in pomočnikom ter jih vzgajal, je 1886 ustanovil katol. družbo rokodelskih pomočnikov in zgradil tudi Rokodelski dom. Dva govora o tej družbi je priobčil v „Slovenca“ 1886.

Spominjajoč se svojih dijaških let in materinih besed, je mislil tudi na dijaštvo in ustanovil 1894 dijaško kuhinjo. Naj omenimo tu, da je takoj po svojem prihodu v Novo mesto uvedel pri šolskih mašah slovensko pridigo, ki je bila dotlej nemška, in da je pri tem vztrajal in zmagal, čeprav tedanji šolski upravi to ni bilo všeč.

Kakor je dr. Marinko že kot dijak rad potoval, tudi v poznejših letih ni odložil popotne palice. Leta 1892. je obiskal v Sarajevu svojega sošolca vrhbosanskega kanonika dr. Jegliča ter to svojo pot popisal v Domu in Svetu 1893 „Iz Novega mesta v Sarajevo“ ter v naslednjem letniku „Črtice z našega juga“, leta 1900. pa je prinesel isti list njegove „Sprehode po Slavoniji“. V Domu in Svetu in še v Drobntincah je 1898 opisal življenje knezoškofa dr. Ant. Bon. Jegliča, Duhovnega pastirja XXX. letnik pa je prinesel njegova govora ob 25. in 40. letnici mašništva, ki so ga praznovali sošolci na Dobrovi. V šolskem izveščju novomeške gimnazije za 1894—95 je priobčil razpravo „Božji grob pri Grmu poleg Novega mesta“.

Zadnje in najdaljše Marinkovo potovanje je bilo 1907 romanje v Sveto deželo, nakar se je v pokoju pripravljaj na veliko pot v večnost. Blag mu spomin! — Rokopis „Iz mojega življenja“ je prepustil uredništvu profesorjev nečak g. prof. V. Marinko, za kar se mu prav lepo zahvaljujemo.

RAZNOTEROST SODOBNEGA FRANCOŠKEGA ROMANA

Proizvodnja je zadnja leta obilna, vendar za to še ne smemo sklepati, da roman nujno propada ali da bo izginil. Resnica pa je,

da kaže nenavadno raznovrstnost. Najdeš prav kratke pripovedi, pa tudi ciklične zbornike, ki zasledujejo posamezno družino skozi cele dobe ali skozi eno dobo pod vsemi rojenimi raznoterimi vidiki. De Saint-Exupéry je vzbudil občudovanje z delom „Vol de nuit“, ki je prav za prav daljša novela, Jules Romains pa je v enem letu objavil 4 prve snopiče iz vrste „Les Hommes de bonne volonté“, o kateri še sam ne ve, koliko zvezkov bo vrgla. René Béha in je priobčil 8. sešitek „družabne zgodovine“ z naslovom Dans la foule horrible des Hommes. Oblika se nič manj ne izpreminja nego obseg. Marsikak romanopisec ostaja zvest starododni zgradbi, kakršno so gojili Balzac, Flaubert, Daudet, Bourget. Drugi jo prikraja svoji potrebi. Tretji pripovedje čisto po svoje, brez vsakega časoslovnega razvijanja in brez določene kompozicije. Kdo drugi zopet izrablja vse pripomočke sloga in celo umetniški. Najdeš pa tudi takega, ki se meni za slovnico kakor za lanski sneg in mu je neznana umetnost pisanja, drži se pa le svojega temperamenta.

F. Roz stavi na odlično mesto „Appel de flamme“, ki ga je objavila gospa A. Corthis, lepo zgrajen roman mojstrske oblike, kakršna je prehajala od romantike na realizem in naturalizem, od Sandovke do H. Bordeaux-a. Že prej je bila znana po romanu „Soledad“ z otoka Majorke, zdaj pa prikazuje trdote družinskega življenja obmorskega ljudstva. Posamezne osebe so take, kakršne poznamo iz E. Estaúnié-ja in fr. Mañriaca. Tudi rodbinsko življenje razkrajaja Gûy Mazeline v „Volkovih“ (les Samps). Ta odlikovanec Goucourtove akademije je bil, doslej priobčil tri romane: Piège du Démon, Porte close, Un royaume près de la mer.

Med švicarskimi pisatelji nadaljuje C. F. Ramuz literaturo, kakršno so započeli Töpfer, Cherbuliez, Ed. Rod, kakršno negujejo danes moške kot Benjamin Valloiton, Robert de Traz. Ramuzov deseti roman „Farinet ou la fausse monnaie“ je ves prežet z vonjem po rodni grudi: mestece Sion, vas Mièges pod goro, vse diha slikovito življenje.

Lahna satira na družbo zveni iz Bedelovega romana „Zulfu“, kjer prikazuje mladega Mladoturka, ki hoče motorizirati Anatolijo. Delo spada med pravo francosko šegavo in zafrkljivo slovstvo.

O drugih pa drugič kedaj. C.

PRVI LETALEC — PORTUGALEC

Camõesovi rojaki zahtevajo zase čast, da je za Ikarom prvi poskušal leteti João Forto. Dona Maria da Gloria poroča v svojih spominih, da je 1. junija 1540. učitelj Forto dal po klicarjih povabiti prebivavce iz Vizeu-a

na poskusni polet. Dne 20. junija so spravili njegov stroj na stolp katedrale. To je bil dvokrovnik, čigar platneni peroti sta sloneli na železnih obročih. Vsa priprava mu je bila pritrjena na hrbet. Na glavo si je poveznil čepico v obliki orlovske glave. V praznino se je spustil pred velikansko množico in dokaj zadovoljivo plul v smeri proti šentmatijskemu polju. Toda čepica mu je zdrknila na nos, začel se je na slepo otepati in potem je padel na streho, ne da bi se bil posebno potolkel. To je bil edini njegov poskus. C.

Pomenki

Ivan Vesel, Ljubljana. Ni tako slabo! „Iskanje v noči“ o priliki priobčim, z „Melanholijo“ pa se ne morem sprijazniti, ker sicer prožno dikcijo moti vsebinska narejenost. Če se še oglasite, pišite vsako pesem zase na posebno stran!

Sfinks: Vaših pesmi sem vedno vesel in pridejo vse na vrsto, s prozo pa mi niste ustregli. Saj je čedno pisano, a je le odlomek, ki ga ne morem uporabiti. Če ste se lotili tudi proze, v kateri pa niste prav doma, se oglasite s kako krajšo stvarjo, a pišite samo po eni strani!

Umen, Novo mesto. Kar sem vam povedal lansko leto, drži. Tudi „Raztreseni profesor“ mi je všeč. Mislim, da se boste prikupili s svojo šegavostjo vsem „Mentorjevim“ naročnikom in bralcem!

Milan. Š., Ljubljana. „Sonete pred maturo“ priobčim, izmed drugih pa morda o priliki tudi še kaj izberem. — Glede lista pošljite svoj sedanji naslov upravi!

Castor & Pollux, Maribor. Kot vidita, je Vajina pošiljka prišla prav. V prihodnjih številkah pride pa še kar je ostalo na vrsto. Pošljita še kaj!

Na pošiljke, ki so prišle oktobra, odgovori Pomenkov v prihodnji številki. Kdor še misli kaj poslati, naj ne odlašaj!

Popravek. Na strani 24, v pesmi „Tolmin v noči“, tretja kitica, se pravilno glasi:

Čemu tak up? Glej, v mehki molk gorá
utrnjen košček iz sinjih višin,
v temó natkane luči: čudesna
krajína v rahlo noč kipi — Tolmin ...

ZANKE IN UGANKE

»CASTOR & POLLUX«, MARIBOR

EPIGRAM:

Os, gr, el, el, nk, ee, ra, al, tu,
ed-, št, ba, oj, sl, ev, ov, vo, st!
Mo, ec, dr, ve:, da, ss, ne, em, lj, pa,
ut, bo, ri, mp, sa, le, lp, je, on, m.

ČRKOVNICA:

a	a	a	a	a	a	Odrešenik,
a	b	e	e	i	i	mesni izdelek,
j	k	k	l	l	l	kazen,
l	m	m	m	m	n	moč,
o	o	o	o	o	p	sad,
r	r	s	s	s	t	del ladje;

Srednji dve vrsti daste pregovor!

ČRKOVNICA:

t m o i o i r a k v l i r k
a s č o e n p t n s d s r i

PREGOVOR:

Zdrob — Rovte — garje — sidro — notar.
V vsaki besedi črtaj dve črki in ostane
ti pregovor!

KRALJEVA POT — CANKARJEV CITAT.

Ka	sto	pa	jo	pol	če	mo	reš,	če
dar	riš	dar	sto	ni,	iz	kaj	ne;	ali
ob	lju	reš;	ka	riš	mu,	jo,	ti,	tr,
ku,	člo	bo	mo	ni,	Bo	me	da	ka
ve,	jo	iz	pol	če	sa	gu	je	zen

SKRIT PREGOVOR:

Ada Daver

Sv. Lenart

POSETNICA:

T. n.

Ivan Jamžar

Konjice

NOVOST!?

Rešitev in imena rešilcev prihodnjič.

NAROČNIKOM!

Uredništvo in uprava sta poskrbela, da bo „Mentor“ tudi v svojem XXI. letniku kar najbolj zanimiv in lepo opremljen ter tako nudil od meseca do meseca dovolj poučnega in zabavnega čtiva. Zato prosi upravo, da bi naročniki ne odlašali z vplačevanjem naročnine. Kdor bi dobil list, a ga ne misli naročiti, naj ga **takoj vrne**! Prvi številki je priložena položnica, na katero ne pozabite in jo čim prej izpolnite! Mnogi dolgujejo naročnino še za lansko leto. Ponovno jih prosimo, naj jo vendar vsaj zdaj poravnajo in ne povzročajo „Mentorju“ težav in neprijetnosti! List se mora vzdrževati sam, navezan je le na naročnino, s katero mora sproti kriti tiskarske, knjigoveške in ekspedicijske stroške.

Vsak dosedanji naročnik naj skuša pridobiti vsaj še enega novega! Poverjeniki, ki ste se doslej zavzemali za „Mentorja“, ostanite mu zvesti in skušajte ga čimbolj razširiti med svojimi prijatelji in znanci!

Nove naročnike, ki bi radi brali v celoti Mlakarjeve „Spomine“, opozarjamo, da imamo v zalogi še nekaj zadnjih letnikov! Prav tako uprava še lahko postreže z „Mentorjevo knjižnico“, v kateri je izšla humoristična zgodba iz dijaškega življenja „Obisk v karceru“, ki je originalno ilustriran. Mentorjeva knjižnica stane Din 5.—

Vse
kar potrebuješ
za gospodarstvo
lahko kupiš
pri

GOSPODARSKI ZVEZI
V LJUBLJANI

Vam nudi
po najnižjih cenah

perilo
čevlje, aktovke
šolske mape, šolske torbice
in druge potrebščine
za dijake

Ant. Krisper
Ljubljana

Stritarjeva ul. 3

Mestni trg 26

ZA NAKUP
ŠOLSKIH IN
TEHNIČNIH
POTREBŠČIN
SE PRIPOROČA
TRGOVINA
S PAPIRJEM

T
M. LIČAR
LJUBLJANA

VSA TISKARSKA DELA
IZVRŠUJE PO NIZKIH
CENAH IN PRIZNANI
KVALITETI

T
ISKARNA
VEIT IN DRUG
DRUŽBA Z O. Z.
VIR - DOMŽALE

LJUDSKA
POSOJILNICA

reg. zadr. z neomej. zavezo

v Ljubljani

obrestuje hranilne vloge po najugodnejši
obrestni meri, vezane vloge po dogo-
voru ter brez vsakega odbitka.

Tudi rentni davek plačuje posojilnica sama

Svoje prostore ima tik za frančiškansko
cerkvijo, v lastni palači, zidani še pred
vojno iz lastnih sredstev. Poleg jamstva,
ki ga nudi lastna palača, veleposestvo in
drugo lastno premoženje, jamčijo pri Ljud-
ski posojilnici kot zadrugi z neomejenim
jamstvom za vloge vsi člani s svojim pre-
moženjem, ki presega večkratno vrednost
vseh vlog.

Hranilne vloge znašajo nad
160 milijonov Din.

NOVI RADIONE TRO- ELEKTRONSKI SUPER

ZAHTEVAJTE
PONUDBO TUDI ZA DRUGE
APARATE „RADIONE“ OD
GLAVNEGA ZASTOPNIKA
TVRDKO

„RADIO“, r. z. z o. z.
V LJUBLJANI
MIKLOŠIČEVA C. 7 / TEL. 3190

VALOVI 200—2000 m. — IZBOREN SPREJEM
CELE EVROPE. — NAJVEČJA SELEKTIVNOST.
— VISOKOFREKVENČNE PENTODE —
POPOLNA STABILNOST. — TOČNA SKALA
Z IMENI POSTAJ. — OPTIČNA KONTROLA
POSTAJ. — BREZ BRNENJA. — MAJHNA PO-
RABA TOKA.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI

===== Kongresni trg 19. =====

Šolske potrebščine

za vse šole, učila, zvezki, barve, risalno in tehnično orodje.

Knjige:

šolske, leposlovne in znanstvene. Tuja literatura v vseh
jezikih.

Po zelo nizki ceni odlični prevodi iz klasične literature:
Sophokles-Sovre: Kralj Oidipus, Euripedes-Sovre: Bratski spor,
Shakespeare-Župančič: Julij Cezar, Beneški trgovec.

ALI POZNATE SLOVENSKO ZAVAROVALSTVO?

Zadnja desetletja prejšnjega stoletja so v slovenski gospodarski zgodovini zelo važna. V konzumnih društvih in blagovnih ter kreditnih zadrugah je našel slovenski človek rešitev iz spon tujih kapitalistov in se osamosvojil.

V enem dolgo časa ni mogel stopiti na lastne noge — v zavarovalstvu. Naši ljudje so bili v tej važni gospodarski panogi često prepuščeni na milo voljo tujcev, ki so si iz nesreče našega človeka kovali zlate kapitale.

Pa je šinila tudi tu rešitev v letu 1900 z ustanovitvijo samostojne slovenske zavarovalnice

VZAJEMNE ZAVAROVALNICE V LJUBLJANI

Tekom 33 let se je Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani iz skromnih početkov razvila v mogočno gospodarsko podjetje, ki ima v elementarnem oddelku 21 milijonov, v življenjskem pa 29 milijonov kritnih sredstev. Letni premijski donos znaša v elementarnem oddelku približno 10 milijonov, v življenjskem pa nekaj nad 5 in pol milijona.

Za enkrat vodi Vzajemna zavarovalnica naslednje panoge:

- a) **ELEMENTARNI ODDELEK:** požarno zavarovanje, steklo, jamstvo, kasko, nezgode, vlom in zvonove.
- b) **ŽIVLJENJSKI ODDELEK:** življenjsko in rentno zavarovanje v vseh kombinacijah, dalje v posebnem oddelku
- c) **KARITAS:** posmrtninsko zavarovanje.

Slovenski izobraženec mora poznati zgodovino in pomen slovenskih gospodarskih institucij, da ve prav svetovati in prav tolmačiti vsakemu slovenskemu gospodarju, ki se z zaupanjem obrne nanj za nasvet.

Kdor kupuje
knjige gre v

**JUGOSLOVANSKO
KNJIGARNO
v Ljubljani**

ZAHTEVAJTE PROSPEKTE!

Zbirke žepnih slovarjev in učbenikov /
Leposlovne knjižnice / Ljudske knjižnice
/ Zbirke domačih pisateljev / Zbirke
mladinskih spisov / Zbirke „Kosmos“ /
Možnost mesečnega odplačevanja

Naročniki knjižnih zbirk uživajo
25% popusta pri nakupu drugih
knjig iz naše založbe izvz. šolskih